

Efter Hitlers magtovertagelse i 1933 begyndte tyske politiske emigranter at komme til Danmark. De bragte den internationale arbejderbevægelses stridigheder med sig og påvirkede politiske kredse her i landet.

Denne bog handler om den kommunistiske »højre«- og »venstre«-opposition, som opstod i Danmark i 1930'erne, også kaldet brandlerianere og trotskister. Oppositionsgrupperne var oppe »mod strømmen«, fordi de bekæmpede den forandring, som skete i den kommunistiske bevægelse efter Stalin-fraktionens sejr omkring 1930.

Arbejdet bygger for en stor del på nyt materiale. Forfatteren har interviewet mange af de aktive fra oppositionsgrupperne, og artikler er blevet gennemgået. Også Trotsky's teori i USA, som først breddes for offentligheden i 1960, er blevet benyttet.

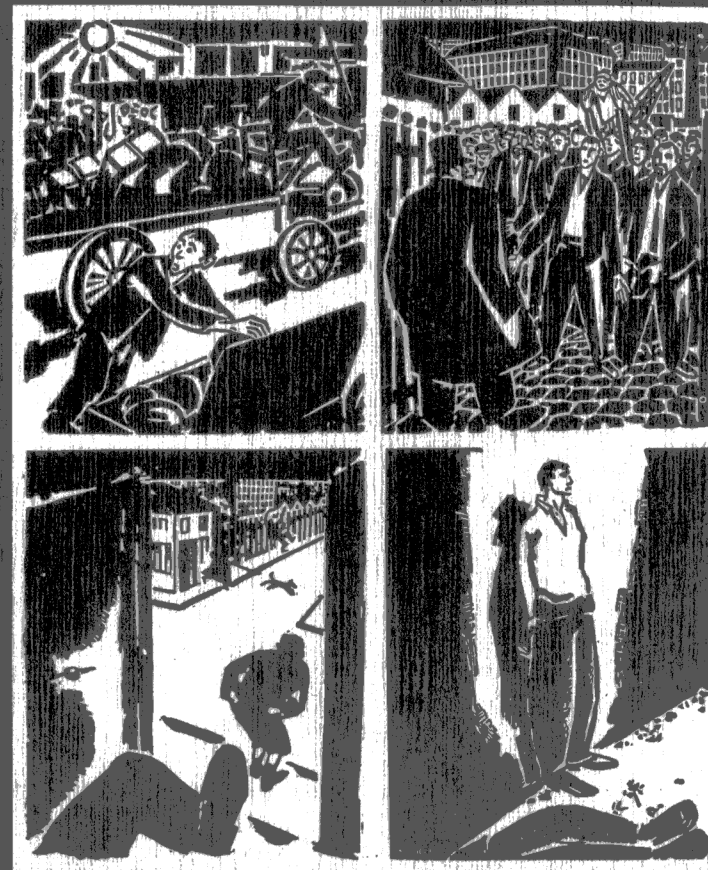
Bogen er et bidrag til den oppositionelle arbejderbevægelses historie i Danmark og et portræt af et miljø, som var præget af marxistiske modstandere, internationalister, anarkister og arbejdsløse og tyske »fuldtidarevolutionister«. Oppositionsgrupperne var inddraget i vigtige aktiviteter på den danske venstrefløj og påvirkede kredse inden for de to eksisterende arbejderpartier. De var også blandt de første som tog del i illegale aktiviteter under den tyske besættelse. Deres historie er således med til at fuldstændiggøre billedet af arbejderbevægelsen i et modsætningsfyldt tiår.

ISBN 87-87739-20-8
ISSN 0105-6832

SFAH Skriftserie nr. 17

STEEN BILLE LARSEN

MOD STRØMMEN

Selskabet til forskning
i arbejderbevægelsens
historie

Mod strømmen

Steen Bille Larsen

Mod strømmen

Den kommunistiske "højre"- og "venstre"-opposition
i 30-ernes Danmark

SELSKABET TIL FORSKNING I ARBEJDERBEVÆGELSENS HISTORIE
1986

(c) copyright by forfatteren og SFAH

SFAH's skriftserie nr. 17

ISBN 87-87739-20-8

ISSN 0105-6832

1. udgave 1986

Sats: Inddateret med tekstbehandlingsprogram på RC 702 og
udskrevet på Diabolo 630

Tryk: Werks Offset, tlf. 06 19 11 39

Digtet "Lover Stalin" bringes med venlig tilladelse af
Halfdan Rasmussen

Omslag: Tegninger fra Frans Masereel: "Et menneskes livshistorie" (Frem, 2.
årg., nr. 2. November 1933)

Udgivet med støtte fra
Statens humanistiske forskningsråd

Indhold

Forord	7
 Indledning	
De kommunistiske oppositionsgrupper og arbejderbevægelsen	9
 I. Dannelsen af de internationale kommunistiske oppositioner 1927-29	
"Venstre"-oppositionen i Sovjetunionen	17
"Højre"-oppositionen i Tyskland	22
Indvirkningen på Danmark	28
 II. For socialistisk arbejderenhed	
Den kommunistiske højreopposition (brandlerianerne)	
Fra splittelsen i Monde til Frem	35
Emigranthjælpearbejdet og Informationsgruppen	52
Information og den kommunistiske bevægelse	64
Information og den faglige politik	70
Oppositionen i DKU (Metz-gruppen)	76
Informationsgruppens samlingsforsøg 1935	84
Samarbejdsforsøget i opløsning	94
Højreoppositionen og den internationale udvikling	102
 Den danske højreopposition 1936-40	
Metz-gruppen (Spartakus)	112
KPO-emigrantgruppen	121
Boserup-gruppen og Clarté	124
Højreoppositionen som samlingspunkt?	140

III. For en ny kommunistisk internationale

Den kommunistiske venstreopposition (trotskisterne)

Trotskyjs besøg i Danmark	145
Den tyske indflydelse	156
Uro i Socialdemokratiet	160
Socialistisk Arbejder Ungdom	172
Moskvaprocesserne: Fjender af folket	183
Folkefrontsperioden og kampen mod isolation	199
Socialistisk Samvirke	211
Splittelsen og Internationalt Kommunistisk Parti	227
Samling om Revolutionære Socialister	232
Venstreoppositionen og den internationale udvikling ...	239

Venstreoppositionen som alternativ?	247
---	-----

IV. Modstandskamp i socialistisk perspektiv

Oppositionsgrupperne i besættelsens første år 1940-41

Emigranterne	251
Oppositionen delvis illegal	254
Oppositionsgrupperne efter juni 1941	266

V. Efterord

Successen, der udeblev	271
------------------------------	-----

Skematisk oversigt over den organisatorisk udvikling i oppositionsgrupperne 1932-41	278
Litteratur og kilder	279
Noter	289
Personregister	313
Zusammenfassung	318

Forord

Emnet for denne bog er de kommunistiske oppositionsgrupper i 1930-ernes Danmark. I det politiske billede fylder de ikke meget og set i forhold til de store arbejderpartier kan det virke betydningsløst at beskæftige sig med organisationer, hver bestående af en halv snes mennesker. Stor indflydelse fik oppositionsgrupperne rigtignok ikke, men deres betydning lå på et andet felt. De var udtryk for spændinger inden for arbejderbevægelsen, de søgte politisk og organisatorisk at realisere opfattelser, som var kommet i mindretal, og de medvirkede til at almenføre diskussioner, som ellers ville være holdt som partiinterne anliggender. Man skal derfor ikke alene vurdere disse oppositionsgrupper med den målestok, man ville benytte på de etablerede arbejderpartier. De kommunistiske oppositionsgrupper var udtryk for internationale strømninger i arbejderbevægelsen og repræsenterede en anden opfattelse af kommunismen end den, der blev officiel dogmatik efter 1929.

Da jeg første gang dykkede ned i materialet var det af nysgerrighed. Da var de kommunistiske oppositionsgrupper i 1930-erne kun lige blevet trukket frem af glemselen. Under mit arbejde med dansk arbejderbevægelses historie i efterkrigstiden havde jeg fundet spor, som pegede tilbage til oppositionsopfattelser i 30-erne. Det viste sig, at de fleste af de personer, som blev omtalt i kilderne, stadig var lyslevende, og at meget af det skriftlige materiale var helt ukendt. Indsamlingen af kildemateriale er foregået parallelt med arbejdet med denne bog. Jeg har mødt den største hjælpsomhed hos dem, der dengang var aktive, og ligeledes har jeg fået al tænkelig støtte fra Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Rigsarkivet har velvilligst givet mig adgang til materiale i Justitsministeriets journalsager.

En særlig tak rettes til Gerd Callesen, Carl Heinrich Petersen, Therkel Stræde og Børge Trolle, samt til kolleger på Det kongelige Bibliotek.

April 1985

Nogle forkortelser

ABA	Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv
AO	Arbejderkvindernes Oplysningsforening
CNT	Confederación Nacional del Trabajo
DKP	Danmarks kommunistiske Parti
DKP(O)	Danmarks kommunistiske Parti (Oppositionen)
FAI	Federación Anarquista Iberia
FS	Fagoppositionens Sammenslutning
GESTAPO	Geheime Staatspolizei
IK	Internationale Kommunisten
IKP	Internationalt kommunistisk Parti
ILP	Independent Labour Party
IVKO	Internationale Vereinigung der Kommunistischen Opposition
IWW	International Workers of the World
KOMINTERN	Kommunistisk Internationale
KPD	Kommunistische Partei Deutschlands
KPO	Kommunistische Partei Deutschlands (Opposition)
LAG	Leninistisk Arbejdsgruppe
POUM	Partido Obrero de Unificación Marxista
PROFINTERN	Den kommunistiske faglige Internationale
RFO	Revolutionær Fagopposition
RS	Revolutionære Socialister
SAP	Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands
SAU	Socialistisk Arbejder Ungdom
SFIO	Parti Socialiste - Section Française de l'Internationale Ouvrière
SUF	Socialistisk Ungdomsforbund

Indledning

De kommunistiske oppositionsgrupper og arbejderbevægelsen

Den kommunistiske bevægelse var i de første ti år efter oktoberrevolutionen meget forskellig fra de monolitiske og centralistiske partier, som siden hen har eksisteret. Oprindeligt var mindretalssynspunkter og fraktioner respekterede, og frodige politiske og teoretiske debatter trivedes blandt medlemmer og sympatisører. Mellem 1929 og 1932 ændredes dette. I de vigtigste kapitalistiske lande blev arbejderbevægelsens eksistens truet af fascismen og den økonomiske verdenskrise, og denne krise indvirkede også på den kommunistiske bevægelse. I Sovjetunionen endte voldsomme partikampe med Stalinfraktionens sejr over højre- og venstreoppositionen, hvorefter åben politisk debat ikke længere var mulig. Debatformen i hele den kommunistiske bevægelse ændrede karakter, og mindretalsopfattelser i partierne blev udryddet. I Sovjetunionen blev enhver seriøs kritik umulig. Virkelige eller påståede afvigere blev udsat for grov mistænkeliggørelse. Hele den revolutionære politik i oktoberrevolutionens ånd var endt i nederlag.

Også arbejderbevægelsen uden for Sovjetunionen var ramt af interne kriser og stridigheder, og dette prægede udviklingen både i de socialdemokratiske og kommunistiske partier. Betingelserne for oppositionelle var her anderledes, idet det for det meste var muligt at give udtryk for mindretalsopfattelser f.eks. ved at danne nye organisationer. Både de socialdemokratiske og de kommunistiske partier oplevede splittelser, som resulterede i, at der i de politiske miljøer uden for de etablerede arbejderpartier diskuteredes muligheden for at skabe nye socialistiske partier eller organisationer,

befriet for de fejltagelser som var begået af de eksisterende partier. Disse diskussioner foregik i oppositionsgrupper, som var udsprunget eller udstødt af de to arbejderpartier. Politisk set var disse grupper ret forskellige, men de definerede sig alle som stående enten "mellem" eller "til venstre for" kommunister og socialdemokrater. De fleste af disse grupper fik ingen virkelig politisk indflydelse, men de spillede i perioder en rolle i den politiske debat.

Inden for den kommunistiske bevægelse var især to oppositionsstrømninger af betydning i 1930-erne. Det var de såkaldte "højre"- og "venstre"-kommunistiske oppositioner, som tog del i de sidste partikampe i det sovjetiske parti inden Stalinfraktionens sejr i 1927. Efter at oppositionerne havde lidt nederlag i Sovjetunionen, opstod der oppositionsgrupper i de kommunistiske partier i andre lande. Udløberne af "højre"-oppositionen kaldtes populært brandlerianerne efter den tidligere tyske partiformand Heinrich Brandler, og "venstre"-oppositionen trotskister efter Leon Trotskij.

I Danmark er der siden midten af 1970-erne kommet et betragteligt antal undersøgelser af arbejderbevægelsens historie, hvor især Socialdemokratiets og DKPs politik er blevet underkastet kritisk behandling, men hvor også andre politiske opfattelser i arbejderbevægelsen er blevet inddraget. I 1970 henledte Carl Heinrich Petersen opmærksomheden på den kommunistiske opposition i 1930-erne i sin bog "Danske revolutionære", og i 1973 uddybede han emnet, da han i "Fra klassekampens slagmark" genoptrykte nogle af sine artikler fra 1930-erne. Samme år gjorde Gerd Callesen opmærksom på det trykte kildemateriale, som fandtes i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA) vedrørende brandlerianerne (1). To år senere skrev Morten Thing en artikel om Marie Nielsen, hvor han i en kort efterskrift berørte hendes tilknytning til den trotskistiske gruppe i 30-ernes slutning.

Siden er oppositionens historie blevet inddraget i andre sammenhænge. Morten Thing, Jørgen Bloch-Poulsen og Hans Erik Avlund Frandsen har i en række arbejder behandlet udviklingen blandt kommunistiske intellektuelle i 30-erne, herunder de danske brandlerianere ("DKP og de intellektuelle 1918-1941", "Danmarks kommunistiske Parti 1918-1941" og "Planøkonomi og folkefront"). Omtalen af oppositionen

i disse bøger har i hovedsagen været baseret på de allerede kendte trykte kilder. Skitseringen af oppositionernes organisatoriske udvikling har i disse bøger i hovedsagen været korrekt, men den har haft slagside, fordi det oppositionelle arbejde er blevet fremstillet som et først og fremmest intellektuelt opgør inden for DKP, og fordi de internationale inspirationskilder ikke har været særskilt undersøgt.

Efter 1979 har de kommunistiske oppositionsgruppers eksistens som en del af 30-ernes socialistiske bevægelse i Danmark været almindelig anerkendt, men mange nye brikker er ikke føjet til. Nogle kilder er dog blevet optrykt (2), og det skal nævnes at Steen Uhre Knudsens og Jørgen Munksgaards speciale "DSU i 30'erne" inddrager nyt kildemateriale fra Socialdemokratiets arkiv om de oppositionelle socialdemokrater og den trotskistiske gruppes oprindelse.

Oppositionsgruppernes navne er kendt, ligeledes deres blade, samt de vigtigste politiske begivenheder i gruppernes udvikling, men en lang række spørgsmål er ubesvarede og de nærmere omstændigheder i deres politik er ikke belyst. Formålet med denne bog er at klarlægge de organisatoriske forhold og den politiske praksis i den danske kommunistiske "højre"- og "venstre"-opposition og gøre det ved at sætte dem i centrum og vurdere dem i forhold til samfundsudviklingen og det omgivende politiske miljø. Endvidere at kortlægge deres oprindelse, deres internationale inspiration og deres udenlandske kontakter, deres indre udvikling og deres forhold til andre oppositionelle grupper. Endelig gennemgås gruppernes strategiske og taktiske overvejelser i forbindelse med politiske hovedspørgsmål med henblik på deres bestræbelser på at skabe alternativer til de to eksisterende arbejderpartier.

Den tidsmæssige ramme er 1930-erne, men en klar afgrænsning er vanskelig at fastlægge, da de politiske diskussioner løb både før og efter det årti. Fraktionsstridighederne i det sovjetiske parti afspejledes i Danmark allerede i slutningen af 20-erne, men først i 1932-33 opstod de egentlige oppositionsgrupper, inspireret af tyske emigranter. Udviklingslinierne tilbage til 20-erne er medtaget for at forstå oppositionsgrupperne i deres sammenhæng. Som undersøgelsens slutdato er til gengæld valgt en fast dato. Det er den 22. juni

1941, hvor Tyskland angreb Sovjetunionen. Indtil juni 1941 var det stadig 30-ernes problemstillinger, som prægede de politiske diskussioner, men med Sovjetunionens involvering i 2. verdenskrig skiftede de politiske problemer i arbejderbevægelsen helt karakter. Derfor dette skæringspunkt.

De hidtidige fremstillinger af oppositionsgruppernes historie har først og fremmest bygget på trykte kilder, i hovedsagen de blade som grupperne har udgivet i kortere eller længere tid. Ofte er de kun kommet med 4-5 numre. Der er dog undtagelser. De blade, som Boserup-gruppen i forskellig grad var involveret i, Frem, Information og Clarté, udkom regelmæssigt i flere år. Det syndikalistiske blad Arbejdet udkom ligeledes i en længere periode. Arbejdet var især i starten ret åbent over for de kommunistiske oppositionsgrupper.

Regulære organisationsarkiver efter oppositionsgrupperne findes ikke, men i en række personarkiver findes materiale, som belyser oppositionernes historie. Det mest omfangsrige er Leon Trotskijs arkiv, som blev tilgængeligt i 1980. Arkivet blev overdraget til Houghton Library, Harvard University i USA i 1940 og rummer bl.a. Trotskijs korrespondance med internationale kontakter. Arkivet er ikke komplet, bl.a. blev dele af arkivet stjålet i Frankrig i 1936 under et indbrud. Arkivet indeholder dog en efter alt at dømme komplet samling breve vedr. Danmark fra 1933, samt enkelte senere breve, herunder breve til Dewey-kommissionen.

I Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv findes en del mindre personarkiver med sparsomt materiale i form af breve og tryksager, se oversigten over kilder bag i bogen. Kun ét større personarkiv findes her, nemlig Alfred Kruses. Journalisten og forfatteren Alfred Kruse var en samlernatur, og i hans arkiv findes taler, manuskripter, avisudklip, dokumenter m.m. af interesse for oppositionsgruppernes historie. Især kan fremhæves materiale om Socialistisk Samvirke, som han var formand for. Desuden rummer hans arkiv en større samling dokumenter om Moskvaprocessen i 1936, som Kruse har fået overdraget af tyske emigranter (3). På ABA findes også det såkaldte IVKO-arkiv, der efter navnet at dømme kunne formodes at være et organisationsarkiv. Det er snarere et emnearkiv, som hovedsagelig består af materiale, som Mogens Boserup har overdraget ABA, foruden

erhvervelser fra anden side (4).

Også det socialdemokratiske partiarkiv findes på ABA. Herfra er benyttet materiale til at beskrive de oppositionelle aktiviteter i DSU og Socialdemokratiske Studenteres samarbejde med de oppositionelle kommunister. Det kommunistiske organisationsarkiv er i disse år under ordning, men en gennemgang har vist, at der ikke her findes nyt materiale vedr. de kommunistiske oppositionelle (5).

I samtidshistorien har man den fordel, at skriftlige kilder kan suppleres med mundtlige beretninger fra de personer, som var involveret i begivenhederne. Jeg har interviewet personer, som har været aktive i oppositionsgrupperne eller har haft berøring med miljøet. Dette har været et vigtigt bidrag til supplerende af det skriftlige materiale. Når man betænker, at begivenhederne ligger 40-50 år tilbage, er det klart, at interviewene ikke kan bære fremstillingen alene, men de kan udfylde vigtige huller og pege på begivenheder, som ikke fremgår af de traditionelle kilder. Specielt samarbejdet med de tyske emigranter er blevet belyst gennem de mundtlige beretninger. De personer, jeg har talt med, har ligget inde med materiale i begrænset omfang, og det har jeg fået stillet til min disposition.

Da der i forvejen er skrevet så lidt om de danske trotskister i 30-erne er der i denne bog tale om at fremdrage en "glemt" strømning. Brandlerianerne har specielt Morten Thing beskæftiget sig en del med, men de mundtlige beretninger, nyopdukket kildemateriale bl.a. om Metz-gruppen og fra Socialdemokratiske Studenteres arkiv betyder, at der kan føjes meget nyt også til denne retning blandt de kommunistiske oppositionelle. Det er således muligt at belyse den interne udvikling i gruppen, dens politiske berøringsflader og dens internationale kontakter.

Det er næppe en tilfældighed, at der findes mest materiale fra de trotskistiske grupper. Trotskisterne var meget organisationsorienterede og lagde stor vægt på de formelle strukturelle former, hvorimod de danske brandlerianere havde en mere uformel holdning til organisationsopbygning. Denne forskel i holdning har også kunne spores i de indsamlede interviewere. Flere af de tidligere medlemmer af brandlerianergruppen ønskede at minimere betydningen af deres politiske indsats i 30-erne, mens flere af de tidligere medlemmer af den

trotskyistiske gruppe ønskede at understrege en politisk og organisatorisk kontinuitet i oppositionsarbejdet.

Terminologien, der anvendes om oppositionsgrupperne er ikke særligt dækkende. "Højre"- og "venstre"-opposition er ord som er institutionaliseret af den sejrende Stalinfraktion for at karakterisere "afvigere" (højreafvigere og venstreafvigere). Nogen politisk analyse er betegnelserne ikke udtryk for, og svingninger i Kominterns politik kunne bringe "venstre" til "højre" for Komintern-linien og omvendt. Betegnelserne er heller ikke entydige. Der findes således på andre tidspunkter andre venstreoppositioner i Komintern (rådskommunister, Leninbund o.a.), som ikke har noget at gøre med den trotskyistiske venstreopposition. Ligeså utilfredsstillende er begreberne "brandlerianere" og "trotskyister", der oprindeligt er skældsord fra partikampene (på samme måde som f.eks. luxemburgisme var et skældsord i det tyske parti i 1920-erne). I Danmark er betegnelser som Metzgruppen og Boserupgruppen ligeledes skældsord, oprindeligt anvendt af modstandere for at antyde, at der i virkeligheden var tale om enmandsforetagender. Med tiden er det dog gået sådan, at disse forskellige navne er blevet accepterede betegnelser for grupperne, og de har mistet deres oprindeligt negative værdiladning. Disse historisk betingede navne og begreber benyttes derfor her. "Højre" og "venstre" burde være sat i citationstegn hele bogen igennem, men det er ikke gjort konsekvent, da det ville trætte læsningen.

Denne bog skal ikke glorificere eller retfærdiggøre en eller flere af 30-ernes oppositionstendenser. Heller ikke fremhæve dem på bekostning af det socialdemokratiske eller kommunistiske parti; det ville være proportionsforvrængning. I de sidste år har der blandt historikere været en tendens til at advare mod organisationshistorien med den begrundelse, at det let kan udvikle sig til legitimering af en bestemt politisk bevægelse i arbejderklassen, således at der bliver tale om rent forsvar for den ene eller den anden politiske eller historiske retning. Den tyske historiker Wolfgang Abendroth har talt imod disse historikere og skrevet, at sådanne advarsler kan føre til, at man slet ikke tør skrive arbejderbevægelsens politiske historie af frygt for at falde i legitimationsvidenskabens grøft. Han har derfor påpeget, at den marxistiske historiker kan undgå

legitimationsvidenskabens forfladigelse ved at inddrage en række systematiske elementer i undersøgelsen, såsom produktivkræfternes udvikling, de sociale og økonomiske forhold, arbejderklassens forskellige lag og deres bevidsthed, og over for dette sætte de teoretiske diskussioner og de organisatoriske former i arbejderklassen (6). Elementerne skal ikke nødvendigvis indgå med lige stor vægt, men de må med som en del af analysen af ideologi- og organisationshistorien, dvs. som det dialektiske forhold mellem materielle omstændigheder og politiske udtryk.

De kommunistiske oppositionsgruppers historie er i høj grad historien om, hvilken politisk linie, der skulle være dominerende i den kommunistiske bevægelse, og kampen herom var et politisk-organisatorisk anliggende. Det politisk-organisatoriske må derfor nødvendigvis få en central placering. Ligeledes må politiske diskussioner, som foregik i snævre kredse, fremhæves, hvis de skal forstås i deres fulde sammenhæng. Dertil kommer, at oppositionsgruppernes ringe størrelse betød, at det i høj grad var de ydre forhold, som indvirkede på den politisk-organisatoriske udvikling, og ikke omvendt. Kun i begrænset omfang var der tale om, at grupperne formåede at påvirke den politiske udvikling i bredere forstand.

Men hensigten er at forstå de oppositionelle strømninger i deres historiske sammenhæng. Derfor må deres muligheder og begrænsninger diskuteres ud fra dette. En forståelse af oppositionsgruppernes arbejde og problemer kan udvide horisonten for 30-ernes historie.

Alle citater er med moderne retsskrivning. De forsøg, der af kredsen omkring Poul Moth blev gjort på at skabe et nyt dansk skriftsprog, er ikke gengivet.

"Venstre"-oppositionen i Sovjetunionen

1927 var et mærkeår i Sovjetunionens udvikling. 7. november kunne kommunistpartiet se frem til at skulle fejre ti-året for oktoberrevolutionen. Kommuniste og arbejdere over hele verden kunne hædre den unge Sovjetstat, som havde overlevet på trods af borgerkrig, udenlandsk intervention og interne kriser. I slutningen af 1927 var der desuden indkaldt til 15. partikongres i det sovjetiske kommunistparti, en begivenhed som var af betydning ikke blot for sovjetborgeren, men også for den internationale kommunistiske bevægelse, som gennem Kommunistisk Internationale (Komintern) var sluttet sammen i ét kommunistisk verdensparti med det sovjetiske som den førende sektion (1).

I det sovjetiske parti var der langt fra enighed om, hvilken politik, partiet skulle følge. I årene efter Lenins død havde parti-ledelsen været præget af voldsomme stridigheder om, hvorledes Sovjetsamfundets problemer skulle løses og om den internationale politik. I efteråret 1927 kulminerede striden. På den ene side stod "højrefløjen", hvis teoretiske talsmand var Bukharin og en "centrum-gruppe", ledet af statsapparatets chef, Stalin. På den anden side stod mindretallet, "den forenede opposition", under ledelse af Trotskij, Zinovjev og Kamenjev. Striden drejede sig om den økonomiske politik, om Kominterns internationale politik og om Stalins teori fra 1924, som gik ud på, at det ville være muligt isoleret at opbygge et fuldstændigt socialistisk samfund i Sovjetunionen. Striden var blevet stadig voldsommere siden Lenins død, og i 1927 havde

den taget karakter af direkte nedrakning og mistænkeliggørelse af den forenede opposition, og bestræbelser på at hindre den i at komme til orde i partidiskussionerne.

Mindretallet fremlagde forud for 15. partikongres en kritik af den hidtidige partilinie. Kritikken, "Den forenede oppositions platform", var et skarpt angreb på Stalins og Bukharins politik. De blev for det første anklaget for at ville styrke de kapitalistiske elementer i Sovjetunionen. Videre frygtede oppositionen en bureaukratisering af parti- og statsapparatet, som ville sætte arbejderne uden for indflydelse på samfundsudviklingen. Endelig kritiserede oppositionen Kominterns politik, og Stalin og Bukharin blev pålagt ansvaret for den kommunistiske bevægelses nederlag under generalstrejken i England 1926 og under den kinesiske revolution 1927.

Platformen blev sendt til centralkomiteen i begyndelsen af september 1927 og var underskrevet af 13 af den forenede oppositions medlemmer, heriblandt Trotskij, Zinovjev, Kamenjev og Pjatakov. Alle underskriverne var fremtrædende medlemmer af partiet og indtog ansvarsfulde poster i Sovjetsamfundet, partiapparatet eller Komintern, og alle havde mange års politisk aktivitet bag sig. Henvendelsen mundede ud i et krav om, at chikanerierne mod oppositionen skulle bringes til ophør, at oppositionen skulle have mulighed for at tage del i diskussionen op til 15. partikongres, og at platformen skulle trykkes, således at den kunne udsendes sammen med de øvrige dokumenter til kongressen.

Partiledelsen reagerede omgående på oppositionens udspil, og på et møde i politbureauet d. 8. september blev oppositionen angrebet for at drive fraktionsvirksomhed, og det blev besluttet, at platformen ikke måtte distribueres forud for partikongressen. Oppositionens medlemmer var dog ikke til sinds at lade det blive ved dette forbud. Deres politiske opfattelse var præget af de erfaringer, de havde erhvervet i bolchevikpartiet før, under og efter oktoberrevolutionen. Dengang havde der været fraktionsfrihed i partiet, og medlemmerne havde haft ret til åbent at agitere for deres synspunkter, også hvis de var i modstrid med ledelsens politik.

Ved mange lejligheder havde mindretallet benyttet sig af denne ret. Eksempelvis kunne Lenin trykke sine april-teser i Pravda i

april 1917, selv om de var i modstrid med bolchevikkernes officielle politik. Samme dag teserne blev trykt, blev de tilmed nedstemt i Petrograds byledelse. Først to måneder senere lykkedes det for Lenin at få flertal for sine synspunkter på en partikonference (2). Et andet eksempel på, hvor vide rammer, der var for partidemokratiet hos bolchevikkerne før oktoberrevolutionen, er et centralkomitémøde i oktober 1917, hvor det blev vedtaget at fastsætte dagen for den revolutionære opstand til den dag, hvor den alrussiske rådskongres skulle træde sammen. To medlemmer af centralkomiteen, Zinovjev og Kamenjev, stemte mod beslutningen om at gennemføre opstanden og trådte derefter ud af centralkomiteen for at kunne kritisere beslutningen. De to kunne udsende et brev til de vigtigste grundorganisationer, hvori de advarede mod beslutningen (3). Efter oktoberrevolutionen vendte de tilbage til partiledelsen og blev betroet betydningsfulde opgaver, på trods af deres holdning til den vigtigste afgørelse, den revolutionære opstand. I 1917-18 var den frie diskussion i partiet en selvfølge og dermed også retten til at organisere sig om en platform. Så sent som i 1921 blev Arbejderoppositionens program trykt i en kvart million eksemplarer af partiet selv, og to af denne oppositions medlemmer blev valgt til centralkomiteen.

Krigen, revolutionen og ikke mindst borgerkrigen ændrede imidlertid fundamentet for den russiske revolution. I 1920 var produktionen af industrivarer faldet til 12% af 1913-niveauet. Byerne affolkedes for arbejdere, som i den forarmede situation søgte ud på landet. Antallet af industriarbejdere var halveret i 1921. Det betød, at partiet ikke længere havde den samme arbejderklasse som underlag for sin politik, som det havde været tilfældet under oktoberrevolutionen. Også internt i partiet var den ændrede situation katastrofal. Kernen i det kommunistiske parti bestod af medlemmer, som havde deltaget i kampen mod den tsaristiske undertrykkelse, og hvis grundindstilling ikke kunne forrykkes af fire års borgerkrig. Det sovjetiske kommunistparti voksede imidlertid voldsomt, da det åbnedes for nye medlemmer. I 1919 udgjorde de gamle medlemmer kun en tiendedel af partiet, i 1922 kun en fyrretyvendedel. Det betød, at der foregik en politisk udvanding - og parallelt hermed også i statsapparatet.

På grund af sin svage stilling kunne arbejderklassen ikke sætte sine interesser igennem på det samfundsmæssige plan. I stedet måtte partiet repræsentere arbejderklassens interesser i et samfund, hvor der ikke eksisterede en vekselvirkning mellem parti og arbejderklasse. Partiet befandt sig derfor i en situation, hvor det for at kunne kontrollere samfundet måtte komme til forståelse med handelsmanden, småkapitalisten, kulakken osv. Dette erkendte Lenin og han introducerede NEP-politikken (en "ny økonomiske politik", der accepterede en begrænset kapitalisme). For partiet blev følgen isolation, hvilket medførte, at man besluttede at udøve en større selvdisciplin blandt partimedlemmerne. Derfor vedtog 10. partikongres i 1921 et forbud mod selvstændige fraktioner. Det skete under indtryk af Kronstadt-revolten. Forbudet skulle kun være midlertidigt, men det betød en tilbagevenden til den strenge centralisme, som havde karakteriseret bolchevikpartiet i den illegale periode, hvor det havde kæmpet mod tsarismen.

Alle disse problemer og begrænsninger var den forenede opposition helt vidende om. En del af dens kritik af Stalin og Bukharins fløj gik netop på, at de ikke tog tilstrækkeligt hensyn til den situation, Sovjetunionen befandt sig i. At partiflertallet nu tolkede forbudet mod fraktioner således, at mindretallet end ikke kunne få udsendt sit materiale til den forestående partikongres, kunne oppositionen ikke acceptere. Det skal tilføjes, at oppositionens udgangspunkt ikke var det gunstigste. Trotskij og Zinovjev havde tidligere bekæmpet hinanden i centralkomiteen og var først sent blevet forenet i en fælles kamp mod Stalin og Bukharin. Desuden var Zinovjev og Trotskij tidligere blevet tvunget til at afgive garantier om, at de ikke ville bryde partiloyaliteten, hvilket nu kunne bruges mod dem, hvis de ikke rettede sig efter politbureauets beslutning.

Oppositionen kunne i denne situation ikke gøre meget andet end at søge at vinde opbakning for sine synspunkter blandt partimedlemmerne og de russiske arbejdere. Trods politbureauets forbud gik oppositionen omgående i gang med at mangfoldiggøre platformen i et hemmeligt trykkeri. Fire dage senere stormede det hemmelige politi trykkeriet og arresterede personalet. Herefter rullede lavinen. To fremtrædende

medlemmer blev omgående ekskluderet, og det samme blev lederen af det statslige trykkeri i Moskva. Senere i september måned blev Trotskij udelukket af eksekutivkomiteen for Kommunistisk Internationale. I oktober blev Trotskij og Zinovjev desuden udelukket af centralkomiteen for det sovjetiske parti. Et sidste forsøg på at gøre sig offentligt gældende blev gjort på selve 10-års dagen for oktoberrevolutionen, hvor den forenede opposition arrangerede demonstrationer i Moskva og Leningrad med egne paroler, såsom "For opfyldelsen af Lenins testamente", "Ret skytset mod højre - mod NEP-folk, kulakker og bureaukrater" og "For virkeligt arbejderdemokrati (4)". Disse demonstrationer resulterede i, at de ledende medlemmer af oppositionen blev udstødt af partiet. Beslutningen herom blev endeligt godkendt på 15. partikongres en måned senere.

I januar 1928 forvistes Trotskij til Alma Ata i Centralasien. Også andre medlemmer af oppositionen blev forvist, omend flere af dem fik tilladelse til at bo ret tæt på Moskva. Under denne hårde fremfærd blev den forenede opposition splittet. Zinovjev og Kamenjev trak snart deres kritik tilbage og anmodede om at blive genoptaget i partiet. Efter et halvt års prøvetid blev de optaget påny i sommeren 1928 og med dem også andre medlemmer af Zinovjev-fløjen (5). Trotskij ønskede ikke at trække sin kritik tilbage, men betragtede Zinovjev-fløjens tilbagetog som kapitulation overfor Stalin.

Partikampen i selve partiet var dog ikke slut hermed. Kampen mod den forenede opposition var blevet betragtet som en kamp mod "venstreafvigelse" i partiet. I 1928 opstod der uenighed mellem Stalin-fløjen og Bukharin-fløjen om landbrugspolitikken, og dette benyttede Stalin som anledning til at vende sig mod sin tidligere forbundsfælle og starte en kamp mod, hvad der kaldtes "højreafvigelsen" med det formål at isolere Bukharin. I begyndelsen af 1929 stod Stalin-fløjen så stærkt, at politbureauet i februar kunne udtrykke en direkte fordømmelse af Bukharin. Hermed havde Stalin nedkæmpet såvel højre- som venstrefløjen i partiet. Politisk var vejen hermed banet for den kontrarevolution, som på få år ændrede det sovjetiske samfund til en centraliseret stat, hvor arbejderne var berøvet indflydelse på samfundsudviklingen. Internationalt betød det, at Sovjetunionen opgav den revolutionære rolle, som landet hidtil trods alle fejl havde

spillet, til fordel for egne sikkerhedspolitiske interesser.

De indre stridigheder i partiet var hermed slut, og Stalin udnyttede omgående sin styrkede position til at gøre op med sin stærkeste modstander, idet han fik gennemført en beslutning om at landsforvise Trotskij til Tyrkiet. Han fik her tilladelse til at bosætte sig på en lille ø, Principo, halvanden times sejlads fra Konstantinopel.

Hvis den sovjetiske partiledelse havde troet, at Trotskij var knust politisk i og med, at han var blevet udvist, havde den forregnet sig. Trotskij var en fremragende skribent, og den interesse, den internationale presse viste hans udvisning, udnyttede han omgående til i engelske og amerikanske aviser at rette en voldsom kritik mod den siddende partiledelse og mod udviklingen i Sovjetunionen. Stalin havde i virkeligheden sluppet sin stærkeste modstander løs. Trotskij indskrænkede sig ikke blot til journalistisk virksomhed. Han arbejdede også på at ændre forholdene i Sovjetunionen. De øvrige ledende medlemmer af den forenede opposition havde alle opgivet kampen mod Stalin og fik lov at indtage lavere poster i partiapparatet. Der fandtes dog stadig mange partimedlemmer med sympati for oppositionens synspunkter, og Trotskij søgte at knytte kontakter til disse oppositionelle og holde forbindelsen mellem dem ved lige ved at udgive en oppositionsbulletin på russisk. Han fik også skabt forbindelse med oppositionelle i kommunistpartierne uden for Sovjetunionen.

Med udvisningen af Trotskij var grunden lagt til den kommunistiske venstreopposition, senere kaldet trotskismen.

"Højre"-oppositionen i Tyskland

I Sovjetunionen lykkedes det at udmanøvrere Bukharin-fløjen fuldstændigt. Det blev derfor ikke i Sovjetunionen, men i Tyskland, at højreoppositionen manifesterede sig internationalt.

Tyskland stod i centrum for den internationale kommunistiske bevægelses bestræbelser på at skabe en revolutionær udvikling i de højt industrialiserede lande i Vesteuropa (1). Det tyske parti, KPD, regnedes næst efter det sovjetiske for det vigtigste parti i Komintern. Partiet var vokset frem under novemberrevolutionen i 1918 og

havde gjort sig gældende i de politiske kampe i årene derefter. Hovedopgaven for KPD bestod i at udnytte situationen i det slagne og krisehærgede Tyskland til at udløse en revolutionær opstand. Forsøget var ikke lykkedes i 1918. KPD gjorde endnu et forsøg ved "marts-aktionen" i 1921 og endnu et i oktober 1923, men også her mislykkedes det.

KPD var ikke noget homogent parti. Det bestod af to nogenlunde lige store fløje og hærgedes af indre stridigheder om, hvem der havde ansvaret for de mislykkede forsøg. Komintern greb ind for at hindre en splittelse af partiet og for at fastlægge en politik, der kunne styrke KPDs indflydelse i den tyske arbejderklasse. Efter Lenins død begyndte partikampene i det sovjetiske parti, og herefter knyttedes de tyske partistridigheder tæt sammen med de stridende fraktioner i det sovjetiske parti.

Efter den mislykkede opstand i oktober 1923 blev de to ledende medlemmer af KPD, Heinrich Brandler og August Thalheimer, begge fra højrefløjen, gjort ansvarlige for den fejlslagne politik og overført til Moskva til underordnet partiarbejde. Den ny ledelse blev valgt blandt folk fra KPDs venstrefløj med Ruth Fischer og Arkadi Maslow som de ledende. Brandler-Thalheimer-ledelsen havde stået for en enhedspolitik med det formål at etablere et arbejderregeringssamarbejde med socialdemokraterne. I modsætning hertil repræsenterede Fischer-Maslow-fløjen en konfrontationslinje overfor den socialdemokratiske top og agiterede i stedet for en enhedspolitik "fra neden", dvs. med menige socialdemokrater.

Fischer-Maslow-gruppen blev væltet i 1925 efter indgriben fra Komintern og erstattet af en loyal centrumgruppe omkring Ernst Thälmann. Baggrunden for denne udskiftning i den tyske ledelse var kampen i det sovjetiske parti, og det førte til en voldsom kampagne mod venstrefløjen i KPD. Striden i KPD endte med, at Fischer og Maslow blev udelukket af partiet. Brandler og Thalheimers rolle blev anset for udspillet efter at de var overført til Moskva, men under kampen mod venstrefløjen søgte Bukharin i Komintern at manøvrere de to tilbage i KPDs ledelse - en tanke, som Thälmann kategorisk afviste. Brandler og Thalheimer søgte på baggrund af den nye udvikling at få deres sag genoptaget i eksekutivkomiteen. Det lykkedes at få

Heinrich Brandler (første fra venstre) 1926/27 under sit ophold i Moskva.

tilladelse til at arbejde i Komintern, mod at de ville afstå fra fraktionel virksomhed. Derimod blev der ikke taget stilling til, om de kunne vende tilbage til Tyskland.

Kominterns ændrede holdning blev omgående udnyttet af Brandler, som udarbejdede et forslag til "aktionsprogram" for KPD, som i hovedsagen byggede på hans gamle opfattelse om en arbejder- og bonderegering, samt kravet om arbejderkontrol med produktionen. Programmet blev først offentliggjort et år senere (og da sammen med en kritisk kommentar fra KPDs centralkomité). Alligevel var aktionsprogrammets indhold kendt for de fleste delegerede, da KPD i marts 1927 afholdt kongres. Højrefløjen foreslog, at kravene om økonomisk demokrati, arbejderkontrol med produktionen, samt aktionsprogrammet iøvrigt skulle indgå i kongresteserne. Dette blev afvist af flertallet.

I det meste af 1927 var det dog ikke højrefløjen, men derimod

venstrefløjen, som var mest aktiv. Den ekskluderede gruppe omkring Fischer og Maslow begyndte i 1927 at udgive et tidsskrift, som også bragte materiale fra oppositionen i Sovjetunionen, og den fik kontakt med lignende oppositionsgrupper i bl.a. Frankrig, Tjekkosllovakiet og Østrig. En overgang forhandlede den med Zinovjev og Kamenjev om at arrangere en international oppositionskonference i Berlin, men konferencen blev ikke til noget. I april 1928 dannede Fischer-Maslow-fløjen end ny politisk organisation Leninbund, som opstillede til rigsdagsvalget samme år. Det blev en total fiasko, for lige før valget trak Fischer og Maslow sig ud af Leninbund, fordi Zinovjev blev genoptaget i det sovjetiske parti. Leninbund mistede sin troværdighed og fik kun 80.000 stemmer i hele Tyskland. KPD fik ved samme valg 3,2 mill. stemmer. Det lykkedes således ikke at gøre Leninbund til alternativ til KPD. Det forsatte med at eksistere som organisation, men uden indflydelse. I 1930 splittedes Leninbund, idet en gruppe skilte sig ud og dannede en trotskistisk organisation i Tyskland.

Medens det således var lykkedes at isolere den tyske venstreopposition, var højreoppositionen stadig et problem i KPD. Brandlers aktionsprogram var almindelig kendt og blev af hans tilhængere benyttet som udgangspunkt for mobilisering, og samtidig støttede Komintern, at Brandler og Thalheimer skulle vende tilbage for at arbejde i KPD. Som kompromis besluttede KPDs centralkomité i september 1927, at Thalheimer kunne vende tilbage, men ikke Brandler. Det politiske klima i Sovjetunionen var imidlertid ved at skifte. Som nævnt tidligere blev der i efteråret 1927 gjort op med den forenede opposition i det sovjetiske parti, og partiets 15. kongres var domineret af angrebene på venstrefløjen, men der blev også rettet kritik mod "højreafvigelse". Opmuntret af denne kritik ønskede den tyske partiledelse nu et opgør med højrefløjen. Nu blev Brandlers ét år gamle aktionsprogram trykt i Kominterns blad, for at partiledelsen kunne få anledning til at rette kritik mod højrefløjen. Dermed var der sat punktum for Kominterns forsøg på at rehabilitere Brandler. I stedet blev der i februar 1928 indgået aftale mellem den tyske og sovjetiske partiledelse om, at Brandler og Thalheimer ikke måtte stille op ved det kommende rigsdagsvalg.

I maj 1928 var Thalheimer endelig kommet tilbage til Tyskland. Her lagde KPDs ledelse nye hindringer i vejen for, at han kunne komme til at arbejde i partiet som planlagt, idet han blev nægtet genoptagelse i KPD. (Under sit ophold i Moskva havde han i lighed med Brandler været medlem af det sovjetiske parti). Samtidig begyndte ledelsen at fjerne tilhængere af højrefløjen fra forskellige lavere poster i partiapparatet. Da Komintern holdt sin 6. verdenskongres i juli 1932 blev kampen ført over i dette forum, hvor højrefløjen stod svagere end i Tyskland.

Politisk var 6. verdenskongres et vendepunkt i Kominterns udvikling. Komintern var i sine analyser nået frem til, at en ny periode i efterkrigstiden var begyndt. Efter to såkaldte perioder, "revolutionsperioden", og "den kapitalistiske stabiliseringsperiode", var verden ifølge analyserne nu på vej ind i "det revolutionære opsvings periode". Analysen var for så vidt korrekt, idet den forudså den økonomiske verdenskrise, men den politik, som blev udstukket, var katastrofal. Den medførte et omsving i Kominterns politik til en ultra-venstrepolitik ("tredie-fase-politikken"), som gjorde op med den hidtidige enhedsfrontpolitik med socialdemokraterne. Et led i analysen var, at Socialdemokratierne skulle betragtes som hovedstøtte for kapitalismen, og at de havde udviklet fascistiske tendenser. Hermed var grunden lagt for betegnelsen "socialfascisme", der blev benyttet om socialdemokraterne i årene frem til 1933. Også den faglige taktik ændredes. Under de forventede kommende "skærpede massekampe" skulle det være kommunisternes opgave at undergrave tilliden til det reformistiske fagforeningsapparat og i stedet opbygge en revolutionær fagopposition, RFO.

I Tyskland fik ultra-venstrekursen særlig alvorlige konsekvenser. Thälmann-ledelsen førte denne politik ud i sin yderste konsekvens uden hensyn til de faktiske styrkeforhold. Både de socialdemokratiske ledere og de menige medlemmer karakteriseredes som fascister, og følgen af disse utrolige beskyldninger var, at KPD isoleredes fra enhedsarbejdet i kampen mod den truende nazisme. Hvorfor dette sving til ultra-venstrelinien skete i Komintern skal ikke analyseres her, men det havde sammenhæng med den indre partikamp i det sovjetiske parti og den første femårsplan. Både Leninbund, brandlerianere og

trotskister var modstandere af ultra-venstrelinien, og pegede i stedet på forskellige former for enhedsfrontpolitik, for at samle hele den tyske arbejderbevægelse til fælles kamp mod Hitler.

Ultra-venstrekursen gennemførtes ikke på en gang i KPD. I tiden efter 6. verdenskongres udvikledes den lidt efter lidt, og i takt hermed gjorde partiledelsen op med højrefløjen. I slutningen af oktober 1928 vendte Brandler overraskende tilbage til Tyskland. Under Kominterns 6. verdenskongres havde han arbejdet aktivt for sin sag, og det lykkedes ham at komme tilbage på trods af, at KPDs repræsentanter var imod.

Samtidig med at Brandler kom tilbage til Tyskland, var højrefløjen i KPD begyndt at udgive deres eget blad *Gegen den Strom*, som Brandler omgående blev redaktør af. Partiledelsen reagerede på denne udfordring. I en resolution fordømtes Brandlers og Thalheimers aktiviteter, og KPDs centralkomite opfordrede det sovjetiske parti (som de to stadig var medlemmer af) til at gøre ende på den uacceptable situation. De øvrige ledende medlemmer af højrefløjen blev stillet overfor krav om at underlægge sig partidisciplinen inden fem dage og bøje sig for beslutningerne på de sidste kongresser i Profintern og Komintern. Samtidig blev situationen i det tyske parti taget op i Komintern, hvor resultatet blev et "åbent brev" til KPD, hvori Brandlers og Thalheimers forsyndelser gennem de sidste to år blev opregnet. KPDs ledelse modtog med tilfredshed det åbne brev og ekskluderede ledende medlemmer af højrefløjen. Brandler og Thalheimer modtog et ultimatum fra det sovjetiske parti om, at de inden 20. januar (1929) skulle bøje sig for Profinterns og Kominterns beslutninger.

Højrefløjen svarede på denne nyeste udvikling med at indkalde til en konference i slutningen af december 1928, hvor der deltog 74 repræsentanter fra højrefløjen. Af disse var de 17 ekskluderet af KPD. Konferencen vedtog at danne gruppen KPD-Opposition, KPO. Stiftelseskonferencen konstaterede, at gruppen havde sin styrke i frontorganisationerne - kooperativerne, Sportintern, Røde Hjælp - dvs. områder, hvor medlemmerne var engageret i enhedsarbejde og var i direkte kontakt med socialdemokratiske arbejdere. I disse organisationer ville KPO danne fraktioner.

KPO nåede aldrig op på mere end 4.000 medlemmer. Organisationen kom til at stå stærkest i Hessen, Thüringen og Sachsen. Hovedparten var mangeårige partimedlemmer, partifunktionærer fra KPDs partiapparat og medlemmer med faglige erfaringer og indflydelse. Den kommunistiske højreopposition fik ikke støtte fra nogen af de betydelige sovjetiske ledere. Tværtimod trak Bukharin og hans tilhængere deres kritik af Stalin-fløjen tilbage i en udtalelse i Pravda i november 1929 (2). Dermed havde de afskrevet sig fra at fortsætte kampen mod Stalins politik.

Trods det lave medlemstal var den organisatoriske og teoretiske erfaring i det tyske KPO stor, og derfor blev KPO dominerende i hele den højrekommunistiske oppositon - altså også uden for Tyskland. KPO tog i 1930 initiativ til et internationalt samarbejde mellem højrekommunistiske grupper i Internationale Vereinigung der Kommunistischen Opposition, IVKO, med sæde i Berlin. Brandler og Thalheimer var de ledende kræfter i højreoppositionen, og dens tilhængere kaldes ofte brandlerianerne.

Der kom ikke noget samarbejde i stand mellem højre- og venstreoppositionen, efter at de var udstødt af den kommunistiske bevægelse. Politisk stod de for langt fra hinanden, og i Komintern havde de bekæmpet hinanden, men de samarbejdede i enhedsinitiativer, f.eks. i Tyskland i kampen mod nazismen. Her arbejdede begge parter på at skabe en antifascistisk enhedsbevægelse i arbejderklassen. En sådan enhedsbevægelse kunne KPD ikke stille sig i spidsen for p.gr.a. ultra-venstrelinien, analysen af fascismen og opfattelsen af socialdemokraterne som socialfascister.

Indvirkningen på Danmark

Danmark var endnu i slutningen af 1920-erne overvejende et landbrugsland. 32 pct. var beskæftiget i landbruget mod 29 pct. i industri og håndværk, og de fleste industrielle arbejdspladser var små. Arbejderbevægelsen var fuldstændig domineret af Socialdemokratiet, der talte 150.000 medlemmer mod DKPs kun 1.000. Ved folketingsvalgene i 1924 og 1926 fik DKP kun henholdsvis 0,5 og 0,4 pct. af stemmerne, og dette tal faldt yderligere til 0,2 i 1929.

Arbejderbladets "Revolutions-Nummer" i anledning af 10-årsdagen for oktoberrevolutionen med den første Sovjetregering. Trotskij er her afbildet øverst til højre side om side med Lenin.

De revolutionære begivenheder i Europa efter 1. verdenskrig havde kun berørt Danmark i ringe omfang. Det danske kommunistparti havde ikke en betydning, som gjorde, at det blev direkte involveret i stridighederne i den internationale kommunistiske bevægelse. Det var begivenheder, som foregik i Komintern og i de store kommunistpartier, og som medlemmerne læste om i aviserne. Den borgerlige og socialdemokratiske presses oplysninger om forholdene stolede partimedlemmerne næppe på, så de har foretrukket at holde sig til oplysningerne i bevægelsens egen presse, det vil først og fremmest sige Arbejderbladet, som på dette tidspunkt udkom som ugeavis.

De interne stridigheder i det sovjetiske parti blev slet ikke

behandlet i Arbejderbladet i første halvdel af 1927. Først da sagen kom op i Komintern, og Trotskij blev udelukket af eksekutivkomiteen i september, bragte Arbejderbladet under rubrikken "Vore organisationer" meddelelsen om hans udelukkelse med en tilføjelse om, at "naturligvis kan Trotskijs fortjenester i fortiden ikke berettigede til så grove brud på den kommunistiske disciplin" (1). Trods udelukkelsen blev Trotskijs betydning fremhævet i forbindelse med tiårsdagen for oktoberrevolutionen. Arbejderbladet udsendte et særnummer, hvor Trotskij og Lenin blev afbildet side om side og således hyldet på lige fod.

Tonen skærpedes først efter at den forenede opposition havde forsøgt sig med egne demonstrationer i Moskva og Leningrad på tiårsdagen. Arbejderbladet skrev i november, at oppositionen "havde løbet linen ud", og at den fremfor at arbejde inden for partiet havde "vendt sig til de partiløse, til småborgerskabet og de borgerlige intellektuelle". I samme nummer blev trykt en officiel meddelelse fra det sovjetiske parti om, at de "partifjendske oppositionsførere" var blevet ekskluderet (2).

Artiklerne indeholder én vigtig misvisende oplysning, idet det fremhæves, at oppositionen havde haft ret til at fremsætte deres mening i et særligt diskussionsblad, udsendt op til den forestående kongres. Arbejderbladets læsere blev imidlertid ikke oplyst om, at perioden for kongresdebatten var blevet nedskåret fra tre måneder til én, at oppositionens platform ikke måtte trykkes, og at oppositionen kun havde ret til at kommentere de teser, som partiledelsen havde fremlagt i kongresoplægget. At det med andre ord var partiledelsen, som på forhånd havde bestemt, hvilke emner der kunne tages op på kongressen.

Arbejderbladet refererede selve kongressen. Bladet oplyste, at oppositionen kun havde fået 3.066 stemmer ved delegeretvalgene mod partiledelsens 516.368 (3), og at der på kongressen havde været voldsomme udfald mod oppositionen (4). Endelig blev en beretning fra "Oppositionskommissionen" (en af kongressen særligt nedsat kommission) trykt i Arbejderbladet med oplysning om, at beretningen var blevet enstemmigt vedtaget (5). Stadig bærer referaterne dog præg af, at det er partikammerater inden for samme bevægelse, der

strides. Man var i den kommunistiske bevægelse vant til, at fremtrædende medlemmer kunne blive detroniseret, og at de evt. efter nogen tid kunne vende tilbage, når de havde taget afstand fra deres tidligere synspunkter, "øvet selvkritik". Hvis læserne har haft denne formodning, blev den bekræftet allerede næste uge, hvor Arbejderbladet kunne rapportere fra Moskva, at Zinovjev og Kamenjev havde søgt om genoptagelse i partiet. Bladet mindede om, at en sådan anmodning først ville kunne behandles efter et halvt års prøvetid. I samme nummer aftryktes en resolution fra DKPs centralkomite, der tilsluttede sig beslutningerne i det sovjetiske parti vedr. oppositionen (6).

I 1928 behandledes venstreoppositionen mere spredt. De ideologiske angreb på Trotskij forstærkedes, idet Arbejderbladet bragte en artikel, oversat fra russisk, hvor det ved hjælp af citater blev hævdet, at Trotskijs synspunkter var baseret på gamle ideer fra 1903 og 1905 (da Trotskij tilhørte en anden fløj i det russiske socialdemokrati end Lenin). Artiklen konkluderede, at Trotskij ikke havde formået at befri sig fra disse ideer (7). Arbejderbladet omtalte også splittelsen inden for den forenede opposition ved at nævne at Zinovjev og Kamenjev var blevet genoptaget i partiet (8), og endelig blev oppositionen i Tyskland angrebet, fordi Leninbund opstillede selvstændigt til rigsdagsvalget (9). Trotskijs udvisning af Sovjetunionen behandledes kun indirekte. Arbejderbladet nøjedes med at konstatere, at Trotskij ingen tilhængere havde blandt arbejderne i Rusland (10). Den kamp mod "højreafvigelsen", som foregik i det sovjetiske parti gennem hele 1928 og som førte til, at Bukharin-fløjen blev tvunget tilbage, omtaltes slet ikke i Arbejderbladet, heller ikke de indre stridigheder i det tyske parti og KPOs opståen. Her må man ganske vist betænke, at Trotskijs position i den kommunistiske bevægelse berettigede ham til mere omtale end f.eks. Brandler, som sammenligningsvis "kun" havde været formand for det tyske parti i en kort periode. Højrefløjen omtaltes kun få gange i 1928 og kun i forbindelse med det sovjetiske parti. Sidste gang var i november, hvor bladet konstaterede, at Bukharin havde givet op og havde erkendt sine fejltagelser (11).

"Højre"- og "venstre"-afvigelserne var i begyndelsen ikke det

store problem i det danske kommunistiske parti. Kampen mod "højre" og "venstre" indskrænkede sig til et par enkelte sager. En af dem drejede sig om den senere partiformand Aksel Larsen, som i 1927 opholdt sig på Leninskolen i Moskva. Her sympatiserede han med den forenede oppositions synspunkter, hvilket medførte, at han for en tid blev udelukket fra skolen (12). Aksel Larsen øvede imidlertid selvkritik og nåede få år senere til tops i DKP og konsoliderede sig på posten som formand for partiet.

En anden sag drejede sig om en af partiets veteraner, Marie Nielsen, som i januar 1929 blev ekskluderet af partiet for "kontrarevolutionær propaganda". Marie Nielsen var på dette tidspunkt allerede suspenderet, men anledningen til den endelige eksklusion var, at hun havde sendt Røde Hjælp et nummer af Leninbunds blad med en påskrift om, hvad Røde Hjælp ville gøre for Trotskij og de andre idealistiske bolchevikker, der var forvist eller fængslet (13). I forbindelse med eksklusionen skrev partiledelsen, at Trotskij nu var adopteret af "det kontrarevolutionære slægt, der med begærlighed spejder efter det mindste tegn på, at arbejdernes magt i Rusland skulle være svækket". Marie Nielsen selv blev anklaget for at dyrke alle højre- og venstreafvigelse inden for Komintern (14).

Parallelt hermed førtes en kamp mod andre højre- og venstreafvigelser i det danske parti. I efteråret 1928 (dvs. i månederne efter Kominterns 6. verdenskongres) ekskluderedes Otto Wolf, fordi han var modstander af den faglige linie, som var blevet vedtaget på 6. verdenskongres (ultra-venstrelinien og RFO-politikken). Otto Wolf var et fremtrædende medlem og formand for Fagklubbernes Samvirke og gik ind for et bredt samarbejde med socialdemokrater i fagbevægelsen. Otto Wolf ekskluderedes som led i kampen mod "højrefaren" og denne kamp fortsatte i de følgende måneder, hvor medlemmer af fire afdelinger blev ekskluderet eller suspenderet, fordi de protesterede mod suspensionen af Wolf (15). Blandt dem var et tidligere medlem af centralkomiteen Kristian Halberg. Endelig blev tre medlemmer i Sønderborg ekskluderet for "ultra-venstre"-synspunkter (16). Gruppen, der blev ekskluderet sammen med Wolf, var nok klar over, at de delte skæbne med tilsvarende oppositioner i andre kommunistiske partier, men de var ikke interesserede i at være udgangspunkt for

dannelsen af en højrekommunistisk opposition i Danmark. Marie Nielsen var helt klar over, i hvilken international sammenhæng hendes eksklusion skulle ses, men hun havde ikke kræfter til at opbygge en opposition til partiledelsen, da hun var meget syg og tilbragte lange perioder på hospitalet. I 1932 blev hun genoptaget i DKP.

I det svage danske parti mødte det således kun ringe modstand at gennemføre en eliminering af "højre"- og "venstreafvigelserne". Umiddelbart synes alle spor af sympati eller interesse for højre- og venstreoppositionen at være slettet i DKP i løbet af 1929.

Som en sidste udløber af kampen mod højrefløjen udmeldte en gruppe sig af DKP i maj 1930. Denne gruppe kom oprindeligt fra det socialdemokratiske ungdomsforbund SUF, hvor den havde tilhørt Socialdemokratiets venstrefløj. Den havde været med til at danne det danske kommunistiske parti i 1919, men nu gik disse medlemmer tilbage til Socialdemokratiet, som de havde forladt 11 år tidligere. Blandt de medlemmer, som søgte optagelse i Socialdemokratiet, var ledende DKP-ere: Ernst Christiansen, DKPs første formand, Sigvald Helberg, også tidligere formand for DKP (ekskluderet allerede i april 1930) og den tidligere omtalte Otto Wolf. Disse folk var ikke inspireret af den højrekommunistiske strømning, og repræsentanter fra det svenske SAP havde forgæves prøvet at overbevise dem om at de skulle gå ind i oppositionelt arbejde (17). Denne samlede udmeldelse vakte opsigt helt op i Komintern, som omtalte højrefløjen i det danske parti i bladet Inprecorr (18).

Tilsyneladende var oppositionen elimineret i Danmark, men også kun tilsyneladende. Trods eksklusionerne bestod modsætningerne i den kommunistiske bevægelses politik efter 6. verdenskongres, og disse blev tilmed klarere i de følgende år. De problemer, som den kommunistiske højre- og venstreopposition havde rejst i Komintern, kom derfor til at præge udviklingen i og omkring den kommunistiske bevægelse, afhængig af forholdene i hvert enkelt land.

I første omgang medførte den økonomiske krise og massearbejdsløsheden i 30-erne fremgang for den kommunistiske bevægelse i Danmark, idet DKP kom ud af sin isolerede situation. DKP blev ledende i arbejdsledelsesbevægelsen, og på denne baggrund fik partiet indvalgt to repræsentanter i folketinget i 1932, Aksel Larsen og Arne Munch-

Petersen. DKP holdt denne stilling ved det næste folketingsvalg i 1935. Ved valget i 1939 erobrede DKP endnu et mandat, således at partiet nu var repræsenteret af Aksel Larsen, Martin Nielsen og Alfred Jensen. Også i det faglige arbejde havde partiet fremgang og fik en række faglige tillidsposter. Bl.a. overtog DKP ledelsen af Søfyrerbødernes Forbund med Georg Hegner og Richard Jensen i spidsen.

Når man ser på tidens store problemer såsom den økonomiske krise, massearbejdsløsheden, fascismens fremmarch og den truende krig, må man sige at DKP ikke kom til at spille en større rolle. Komintern tvang i 1930 partiet ind på ultra-venstrelinien, og op til 1934 førte partiet en politik med voldsomme angreb på både socialdemokrater og partiløse. Efter 1935 slog DKP om på folkefrontspolitikken, hvilket bragte partiet ud af de sekteriske positioner, idet det blev mere åbent overfor Socialdemokratiet. Folkefrontspolitikken var imidlertid ikke blot en ny politisk drejning. Det var en grundlæggende ny politik, som betød en strategisk opgivelse af kampen for socialismen. Disse teoretiske problemer betød ikke noget sammenlignet med den prestige, som DKP vandt gennem Sovjetunionens støtte til kampen mod fascismen i Spanien. Men i 1939 mistede man denne igen, da den tyske-sovjetiske pagt underminerede den kommunistiske bevægelses anti-fascistiske troværdighed.

Politiske svingninger bestemt af de internationale problemer blev mere og mere dominerende for DKPs politik igennem 1930-erne, og årsagerne hertil skal søges i udviklingen i den internationale kommunistiske bevægelse. Kominterns politik blev efter Stalinfraktionens sejr underlagt Sovjetunionens udenrigs- og sikkerhedspolitiske interesser, og den revolutionære udvikling uden for Sovjetunionens grænser havde ikke længere højeste prioritet. Samtidig skete der en yderligere disciplinering af Komintern med det resultat, at svingningerne i Sovjetunionens udenrigspolitik satte sig igennem som taktiske svingninger i de enkelte partiers politik.

I det danske parti slog den stalinistiske udvikling igennem med et par års forsinkelse i 1931-32. Først da aktualiseredes de temaer, som havde ligget i partistriden i det sovjetiske parti med højre- og venstreoppositionen. Herefter bekæmpedes også i Danmark med største indædthed de partimedlemmer, som satte sig op mod denne udvikling.

II. For socialistisk arbejderenhed

Den kommunistiske højreopposition (brandlerianerne)

Fra splittelsen i Monde til Frem

Tyskland var i 30-erne Danmarks mægtige stormagt mod syd, og det tyske KPD var langt større og mere indflydelsesrigt end det danske DKP. Der var tætte forbindelser mellem det danske og det tyske parti, men trods de nære forbindelser smittede de tyske partistridigheder ikke af i Danmark. Brandleroppositionen, der udgjorde så stort et problem for det tyske parti i 1928-29, fik ingen umiddelbare danske udløbere, og der har næppe været noget større kendskab til Brandler og KPO i Danmark på dette tidspunkt.

Først tre år senere begyndte KPOs synspunkter at vinde udbredelse i Danmark. Det skete, da det tværsocialistiske tidsskrift Frem blev dannet i 1932. Dette blad havde dog kun indirekte kontakt til KPO via det norske Mot Dag. Et direkte samarbejde med brandleroppositionen blev først etableret i efteråret 1933, da Brandler var på gennemrejse i Danmark - og altså næsten fem år efter KPOs stiftelse. Ved denne lejlighed mødte han tre studenter Ester og Mogens Boserup samt Per Kirstein. De havde allerede gjort sig gældende i Mondegruppen, hvor de havde medvirket i et opgør mod DKPs ultra-venstrelinie, og hvor de havde støttet de samme synspunkter, som KPO gik ind for.

Der var ikke mange socialistiske studenter i Danmark i 1920-erne, men til gengæld var miljøet meget frodigt. I 1920 var der blevet dannet en kommunistisk studenterfraktion, og den kom til at spille en rolle i Det Ny Studentersamfund (1922-24) og i den tværsocialistiske studenterorganisation Clarté (1925-27). Kommunisterne ind-

sats i Clarté var helt i overensstemmelse med Kominterns politik. Den taktiske hovedlinje omkring 1925 var, at de kommunistiske partier skulle bestræbe sig på at etablere et enhedsarbejde med socialdemokraterne. Denne linje fik sit klareste udtryk i England, hvor kommunisterne gik i samarbejde med socialdemokraterne i de engelsk-russiske fagforeningskomiteer, samt i Kina, hvor kommunisterne delvis opløste det kommunistiske parti for at gå ind i nationalistpartiet Kuomintang. (Det var denne politik, som den forenede opposition i det sovjetiske parti kritiserede, fordi den begge steder førte til nederlag for den revolutionære bevægelse.)

Den samme hovedlinje gjaldt også i Danmark, og det var ikke kun blandt intellektuelle, at DKP arbejdede for at inddrage socialdemokrater i et samarbejde. I fagforeningerne arbejdede DKP for at danne enhedskomiteer og "fagklubber", og disse fagklubber sammensluttedes i Fagklubbernes Samvirke. I Socialdemokratiet var der ikke en tilsvarende overensstemmelse mellem partiets officielle linje og arbejdet i Clarté. Socialdemokratiets ledelse var modstander af, at socialdemokratiske intellektuelle var med i Clarté, og i 1927 ophørte organisationen med at eksistere.

I 1928 startede forfatteren R. Broby Johansen et tidsskrift Monde, hvor arbejdet fra Det Ny Studentersamfund og Clarté videreførtes. Monde havde en klarere socialistisk profil, og kampen mod fascismen indtog en fremtrædende plads. Broby Johansen samlede sammen med Carl Madsen (den senere landsretssagfører) en række af skribenterne fra Clarté. Alle gruppens medlemmer var også aktive i Studentersamfundet, og her lykkedes det i 1929 at få valgt Broby Johansen som formand. De socialistiske ideer havde en ganske stor tiltrækning på datidens unge intellektuelle. Mondegruppens basis var ikke DKP, men Studentersamfundet, og i Monde kunne de socialistiske ideer sammenknyttede med DKP i bladets åbne linje. Broby Johansen, der var Mondes første redaktør, var ikke medlem af DKP. Det markerede ganske godt gruppens placering som partiuafhængig gruppe, omend den havde en ret tæt tilknytning til DKP. DSUs blad Rød Ungdom stillede sig forholdsvis velvilligt til Monde og anbefalede unge socialdemokrater at stifte bekendtskab med bladet (1).

Da Monde havde eksisteret et års tid, blev redaktionen udvidet. I

"Sovjet-Unionens Femaarsplan", som Mogens Boserup var med til at udgive på Mondes Forlag i 1931. Omslag af Broby Johansen. Stalin titter frem bag det store "A".

1929 satsede gruppen bevidst på at rekruttere en yngre generation. Nogle af gruppens medlemmer var gymnasielærere og havde kontakt til tidligere elever. Fra Herlufsholm rekrutteredes Mogens Boserup, som blev student i 1928, og Per Kirstein, der blev student i 1929. Fra Falkonergårdens Gymnasium rekrutteredes Ester Børgesen, der blev student i 1929 (2). Disse tre blev sammen med en række andre yngre medlemmer optaget i gruppen.

Mondegruppen havde et vist elitepræg over sig, og der stilledes store krav til aktivitet og fagligt niveau. Den ældre generation i Monde interesserede sig mest for de kulturelle spørgsmål. Den nye generation var mere interesseret i samfundsspørgsmål (3), og f.eks. omsatte Mogens Boserup, Per Kirstein og Ester Børgesen deres interesse herfor ved at begynde et politstudium.

Tiden var rig på samfundsproblemer, som kunne tages op i Monde. I oktober 1929 kom børskrakket i New York, som blev indledningen til den økonomiske verdenskrise, der varede 30-erne igennem. Året forinden havde Sovjetunionen påbegyndt sin første femårsplan, og dette planøkonomiske industrialiseringsprogram blev opfattet som et realistisk modstykke til den kapitalistiske verdens voksende arbejdsløshed og dens økonomiske og politiske anarki. Mogens Boserup engagerede sig i disse problemer og udgav i 1931 på Mondes Forlag bogen "Sovjet-Unionens Femårsplan". Bogen var skrevet sammen med Robert Mikkelsen og Broby Johansen. Den blev så stor en succes, at Mondes Forlag året efter udgav endnu en bog om samme emne, "Kulturrevolutionen i Sovjetunionen", som Mogens Boserup også var med til at redigere.

I 1930 overgik redaktørposten til den marxistiske litteraturkritiker Harald Rue, fordi flere i gruppen mente, at Broby Johansen hang for meget fast i den "gamle" Clarté-opfattelse. Broby var dog stadig forgrundsfigur, idet han som allerede nævnt blev støttet af Mondegruppen på formandsposten i Studentersamfundet. Harald Rues redaktørtid blev kort. Ester Børgesen (som blev gift med Mogens Boserup) blev i 1931 udpeget til at efterfølge Harald Rue som redaktør, noget der yderligere drejede Monde i retning af samfundsspørgsmål, idet det nu var en polit, som repræsenterede Monde på redaktørposten. Ester Boserup har siden selv fortalt, at hun blev udpeget

som redaktør som en slags kompromis mellem de stridende parter (4). Men det kan kun være den halve sandhed. Ester Boserup var en af de unge kapaciteter, som Mondegruppen trak på i disse år. Efter at hun var kommet ind i gruppen, var hun med til at opbygge Mondegruppens særlige gymnasieblad Vi Gymnasiaster, hvis første nummer udkom i august 1929. Efter at have deltaget i dette arbejde kom hun til at figurere på redaktørposten i Monde. Også Per Kirsteins evner blev udnyttet, idet han blev valgt til kasserer i Studentersamfundet, samtidig med at Broby Johansen overtog formandsposten (5).

Fra januar 1932 tog Monde navneforandring til Plan, stadig med Ester Boserup som redaktør. Navneskiftet var udtryk for, at flertallet i gruppen ønskede at gøre op med de lidt mere romantiske ideer, som især trivedes hos Broby Johansen. Flertallet af Mondegruppen har sikkert ment, at det var nødvendigt, at man udviklede sig bort fra de oprindelige uforpligtende holdninger, men under denne proces opstod der modsætninger indenfor gruppen, forårsaget af udviklingen i DKP. Dette førte til gruppens sprængning.

De tre, Ester og Mogens Boserup samt Per Kirstein, opfattede sig som kommunister, men de blev aldrig DKP-ere. Mogens Boserup og Per Kirstein var ganske vist medlemmer af DKU en overgang i 1931, men det blev et kort bekendtskab (6). Den kritiske ånd, som Mondegruppen havde opdraget dem i, stemte dårligt overens med den stalinistiske og bureaukratiske udvikling, som var i gang i det kommunistiske parti. Men kontakten til partimedlemmer og kommunistiske arbejdere var ikke betinget af et partimedlemskab. DKP benyttede de unge intellektuelle i Mondegruppen som skolingsvejledere for arbejderstudiekredse (7). Herved kom de i forbindelse med DKPs faglige sekretær Einar Nielsen. Politisk støttede han den ledelse i DKP, som havde siddet 1927-30 - den såkaldte Thøgersen-ledelse. Kontakten mellem de unge polit'ere og Einar Nielsen udviklede sig til et nært venskab.

I 1928-29 havde Mondegruppen været nogenlunde uberørt af kampen mod "højre"- og "venstre"afvigelser, trods tilknytningen til DKP. Det skyldtes, at på nær de begrænsede udrensninger, som allerede er omtalt, fik beslutningerne fra Kominterns 6. verdenskongres ikke større umiddelbar betydning for DKPs politik. En af grundene var, at Thøgersen-ledelsen ikke var særlig lydhør overfor Kominterns nye

ultra-venstrekurs (8), og heller ikke var i stand til effektivt at bekæmpe den "partilikkvidatoriske" fløj omkring Ernst Christiansen.

Den flydende situation betød, at samarbejdet i Mondegruppen mellem kommunistiske og ikke-kommunistiske intellektuelle kunne fortsætte uforstyrret. Men i december 1929 modtog DKP et åbent brev fra Komintern, hvori Thøgersen-ledelsens politik blev kritiseret sønder og sammen. Senere analyser har vist, at det åbne brev ikke var et forsøg på en nøgtern analyse af forholdene i Danmark, men alene skal forstås som et led i stridighederne mellem de forskellige fraktioner (9). Formålet var at få afsat Thøgersen-ledelsen og få den erstattet med en ledelse, som var mere loyal overfor Komintern. Et er imidlertid, hvad vi kan analysere os frem til i dag. Noget andet er, hvordan det åbne brev virkede dengang. En effekt var, at Ernst Christiansen-fløjen meldte sig ind i Socialdemokratiet i juli 1930. En anden, at Komintern greb direkte ind i danske forhold. Det skete bl.a. på DKPs partikongres i juli 1930, hvor Kominterns repræsentant Arthur Mehring sammen med en af det åbne brevs forfattere Martin Nielsen (netop hjemkommet fra Leninskolen i Moskva) udarbejdede et sæt kongresteser, som blev forelagt kongressen til nærmest betingelsesløs godkendelse (10).

Mehring og Martin Nielsens kongresteser gentog kritikken fra det åbne brev. Teseerne var den fuldt udfoldede ultra-venstresektarisme, som Thøgersen havde virket bremsende på. Da Mondegruppen var et enhedsinitiativ, der bl.a. inddrog folk med tilknytning til Socialdemokratiets venstrefløj, var det naturligvis af betydning, hvad DKP vedtog om Socialdemokratiet. Socialdemokratiet skulle ifølge kongresteserne bekæmpes, og især skulle venstrefløjssocialdemokrater afsløres. Det hed i teseerne, at partiets opgave måtte være "den mest skænselsløse bekæmpelse" af forskellige "radikale" socialdemokratiske manøvrer, som ved fraser ville forsinke massernes radikaliseringsproces og derfor var en endnu større fare for arbejderklassen end Socialdemokratiets ledelse (11). Det var med andre ord forkert, at Monde søgte at samarbejde med venstrefløjssocialdemokrater, da disse "radikale socialdemokrater" med deres "manøvrer" var med til at isolere de revolutionære fra de radikale arbejdermasser og med til at skabe illusioner om Socialdemokratiet.

Teseerne beskæftigede sig også med de internationale opgaver og forholdet til Sovjetunionen. Det hed bl.a., at "proletariatets resultater" i Sovjetunionen måtte tjene som propagandistisk eksempel. Desuden måtte den socialdemokratiske pacifisme bekæmpes, fordi der bag disse fraser skjulte sig en understøttelse af borgerskabets krigsplaner mod Sovjetunionen: "Enhver undervurdering af krigsfaren, som i den forløbne periode er kommet frem i partiets rækker, må hensynsløst bekæmpes som opportunisme... (12)"

I Mondegruppen var der enighed om, at Sovjetunionen skulle fremhæves som eksempel, hvilket ses af, at gruppen i 1931-32 udgav de allerede omtalte bøger om Sovjetunionen. Derimod var der ikke enighed om vurderingen af krigsfaren mod Sovjetunionen. Når dette punkt understregedes så stærkt i kongresteserne, hang det sammen med, at krigsfaren officielt blev benyttet i det sovjetiske parti som undskyldning for, at partidemokratiet og fraktionsfriheden ikke kunne genindføres. Så længe oppositionen endnu var en trussel i det sovjetiske parti, måtte partiledelsen i Sovjetunionen og i Komintern understrege krigsfaren med så stor vægt, og afvigelser fra dette blev karakteriseret som opportunisme.

Efter kongressen blev flere kendte DKP-ere medlemmer af Mondegruppen. Blandt disse var Arne Munch-Petersen, der indtrådte i december 1930. Han var en af de nye ledende DKP-ere og hørte til kredsen omkring Aksel Larsen og Martin Nielsen. Han havde også deltaget i bekæmpelsen af Thøgersen-fløjen og støttede aktivt det åbne brev. Ved at skaffe sig stigende indflydelse i gruppen ændrede DKP-erne i løbet af 1931 bladet fra at være et venstreradikalt blad med kritisk distance til DKP til at blive et blad, der udtrykte klare DKP-standpunkter.

I november 1931 kunne samarbejdet med venstresocialdemokraterne ikke holde længere, og det kom til et åbent brud, hvor DSU tog afstand fra Monde (13). DKPs dominans over bladet blev dog stadig øget, idet andre intellektuelle DKP-ere blev optaget i gruppen. Blandt disse var Hans Kirk. Han har sikkert haft alle gruppens DKP-medlemmer bag sig, da han i et privat brev skrev, at det var nødvendigt med partidisciplin i Mondegruppen: "I en konflikt mellem en gruppe revolutionære intellektuelle og det revolutionære arbej-

derparti må og skal gruppen give efter (14)." Videre skrev Kirk i et andet brev, at gruppen må bøje sig for den disciplin, "som vi alle er enige om (15)." Den disciplin, Kirk her skriver om, bestod i, at også ikke-DKP-ere i Mondegruppen skulle bøje sig for de politiske krav, som DKP stillede til gruppen, på trods af at gruppen var partiuaafhængig. Hvad der var den rigtige politiske linie var de kommunistiske medlemmer af Mondegruppen ikke i tvivl om. På et tidspunkt trykte de i Plan "10 populære misforståelser om kommunismen". Her blev det bl.a. præciseret, at man kun kunne være kommunist, hvis man var medlem af det kommunistiske parti (16). Det var naturligvis vendt mod ikke-DKP-erne i Mondegruppen.

Der var ikke tale om, at DKP fik flertal i gruppen. Ester Boserup har senere vurderet, at DKPs indflydelse var på ca. 30%, at Broby Johansens indflydelse var ca. 20% og at Harald Rue havde ca. 50%. Harald Rue stod for en udvikling væk fra Clartéismen, uden at underlægge sig DKP. Efterhånden udviklede der sig en stærk modsætning mellem Brobys fløj på den ene side og DKP-erne på den anden side under ledelse af Edv. Heiberg. Imellem stod Harald Rue, som ønskede at undgå en sprængning af gruppen.

Situationen blev langsomt mere og mere utålelig: "En gruppe, hvor man sidder og lur på hinanden, kan ikke arbejde fornuftigt", skrev Hans Kirk i et af de førnævnte breve (17). Ester Boserup har fortalt, at Edv. Heiberg, støttet af Carl Madsen og Robert Mikkelsen, kørte frem med krav om, at krigsfaren mod Sovjetunionen skulle blæses op. Vreden vendtes især mod Edv. Heiberg, som var den mest ihærdige fortaler for den nye ultra-venstrelinie: "Edv. Heiberg mente, at krigsfaren var så overhængende, at krigen kunne bryde ud, inden næste nummer var kommet på gaden (18)." Blandt ikke-DKP-erne opstod der en fornemmelse af, at flere og flere beslutninger blev truffet på forhånd uden om gruppen. At denne fornemmelse var rigtig, har Carl Madsen siden hen bekræftet (19), ligeledes DKP selv et par år senere i en artikel om striden i Mondegruppen. Det hed her, at partiet dengang ikke havde kunnet anerkende Broby Johansen som "udtryk for den revolutionære fløj af akademikere... Derfor forlangte partiet af sine medlemmer i Mondegruppen, at de skulle stemme på en anden end Broby Johansen (20)."

Man må formode, at det i denne situation er kommet til en stadig større forståelse mellem ikke-DKP-erne i Mondegruppen (Ester og Mogens Boserup, Per Kirstein, Broby Johansen osv.) og Einar Nielsen, der som nævnt tilhørte Thøgersen-fløjen. Som den eneste i DKPs centralkomité havde han nægtet at bøje sig for det åbne brev og havde sat sig op mod den stalinistiske udvikling ved ikke at stemme for de af Mehring og Martin Nielsen fabrikerede teser på DKPs kongres i juli 1930. I maj 1931 blev han ekskluderet af partiet på grund en strid om DKPs linie i en overenskomststrejke blandt skotøjsarbejderne, hvor han var modstander af, at ultra-venstrelinien skulle praktiseres under konflikten.

Mondegruppen havde under skotøjsarbejderkonflikten taget initiativ til en indsamling til støtte for de strejkende. Støtten skulle formidles gennem Røde Hjælp, som var den praktiske koordinator bag strejkestøttearbejdet. Mondes kasserer Carl Madsen blev udpeget som kasserer for indsamlingen og som revisorer valgtes Per Kirstein og Mogens Boserup. Inden pengene nåede at blive udbetalt til de strejkende, var strejken imidlertid sluttet på en måde, som DKP var imod. Derfor var der blandt DKP-erne enighed om, at skotøjsarbejderne ikke skulle have de indsamlede penge, men at beløbet skulle gå i Røde Hjælps kasse (21). Per Kirstein og Mogens Boserup nægtede i deres egenskab af revisorer at underskrive indsamlingsregnskabet, fordi pengene ikke var blevet udbetalt til skotøjsarbejderne.

En sådan sag kan sjældent holdes hemmeligt særlig længe. Nogen tid efter fik Social-Demokraten fat i et internt referat fra Mondegruppens møder angående denne sag, og den blev slået stort op i bladet, fordi det var midt i valgkampen forud for folketingsvalget i 1932. Social-Demokraten mente her at have beviser for DKPs virkelige politik og hensigter. I debattens hede blev Carl Madsen beskyldt for at have bedraget Monde (hvad der var forkert, da pengene jo stadig var til stede). En sådan beskyldning kunne en nyuddannet jurist naturligvis ikke have siddende på sig, så sagen fik et retsligt efterspil, hvor Carl Madsen blev rensset for beskyldningen om bedrageri, og Social-Demokraten blev idømt en bøde (22).

Mondegruppen havde med denne sag nået bristepunktet. Mogens Boserup og Per Kirstein blev beskyldt for at være gået til den socialde-

Hvem stjal Skotøjsarbejdernes Penge?

15 Øre ■ ARBEJDERFORLAGET ■ 1932

DKPs udsendte en pjece som svar på beskyldningerne i striden om skotøjsarbejdernes penge. Konklusionen her er, at der er reformisterne som i virkeligheden har stjålet pengene ved ikke at støtte skotøjsarbejdernes kamp aktivt nok.

mokratiske presse med historien for at sværte DKP, og det lykkedes at samle flertal for en eksklusion af dem. 14 medlemmer stemte for eksklusionen og ti imod (23). Disse ti forlod herefter Mondegruppen sammen med de to ekskluderede. De øvrige var: Broby Johansen, Ernst Wilson, Gurli Ketner, Majken Borring, Erik Nielsen, Ester Boserup, Åge Jensen og Harald Rue (24). Herefter var sprængningen en realitet. Redaktørposten blev nu overtaget af Edv. Heiberg.

DKP-erne havde næppe regnet med, at gruppen ville gå midt over på grund af eksklusionssagen. De havde nok forestillet sig, at Harald Rue ville spille en mæglende rolle, således at DKP-erne fik frie hænder til at sparke de to rebeller ud. Denne formodning underbygges af, at Hans Kirk kort efter skrev til Harald Rue og forsøgte at overtale ham til at vende tilbage til gruppen. Det fremgår, at Kirk mente, man nok kunne bære tabet af "et par kvikke og opvakte unge marxister", men han ikke havde forudset, at også Harald Rue ville forlade gruppen. Det drejede sig derfor om at slå på de rigtige strenge i forsøget på at få Rue tilbage. Hans Kirk tilbød ham ikke

at vende direkte tilbage til Mondegruppen, men foreslog ham at melde sig til "partiarbejde". Dvs. at vejen tilbage måtte gå over medlemskab af DKP. Mondegruppen havde med andre ord helt mistet sin karakter af tværsocialistisk gruppe. Medlemskabet af DKP skulle tilmed ifølge Kirk være "uden krav eller forbehold", hvilket vil sige, at Rue skulle øve selvkritik, således som det ofte var blevet forlangt af andre. Af endnu et brev fra Hans Kirk kan man dog forstå, at Rue afviste tilbuddet (25).

Ultra-venstrelinien med dens ødelæggende konsekvenser for enhedsarbejdet var slået igennem i Danmark, og som det var sket andre steder, protesterede ikke-doktrinære kommunister. Udviklingen i Mondegruppen er et godt eksempel på, hvorledes DKPs medlemmer kæmpede for at gennemføre ultra-venstrelinien. Siden begyndelsen af 1920-erne havde der været et frodigt tværsocialistisk samarbejde i studenterverdenen, men dette samarbejde blev umuliggjort i begyndelsen af 30-erne. Plan blev ændret til et rent partianliggende, og den fløj i gruppen, som ikke ville bøje sig for dette, blev ekskluderet. Plan havde dermed mistet sin tidligere funktion og kunne ikke længere være inspirator for enhedsarbejde blandt socialistiske intellektuelle.

Et sådant enhedsarbejde måtte nu etableres uden om DKP-erne. Det samme var tilfældet inden for det faglige område, hvor DKP arbejdede for at opbygge en revolutionær fagopposition, RFO, hvor det forudsattes, at RFOs medlemmer tilsluttede sig DKPs politik. Det har tidligere været nævnt, hvorledes det førte til, at oppositionen mod den socialdemokratiske politik blev splittet i Skotøjsarbejderforbundet (26), og tilsvarende splittelser blev resultatet i andre fag. Flere steder opstod der bredere faglige oppositionsgrupper. Disse grupper bekæmpede den socialdemokratiske politik i fagforeningerne, men grupperne kom også i et modsætningsforhold til RFO-grupperne, fordi RFO ikke ønskede at samarbejde med andre oppositionelle, men tværtimod bekæmpede dem.

Der var ingen organiseret forbindelse mellem de faglige oppositionsgrupper og de intellektuelle oppositionelle kredse, og ingen af stederne blev der umiddelbart taget initiativ til at danne en kommunistisk opposition, således som det havde været tilfældet i

Tyskland nogle år tidligere.

For de ekskluderede i Mondegruppen var spørgsmålet, om de skulle søge at videreføre den tradition, som Clarté og Monde havde været udtryk for. Harald Rue og flere andre syntes at være kørt trætte efter konflikten i Mondegruppen. Broby Johansen, der havde været aktiv skribent i mere end ti år, havde derimod stadig behov for at have et forum. En støtte havde han i Ernst Wilson, der påtog sig mange praktiske gøremål, og som helt og fuldt gik ind for Broby Johansens linie (27). Ester og Mogens Boserup samt Per Kirstein var heller ikke indstillet på en pause. Det blev besluttet at fortsætte, da Broby kunne hente støtte uden for Danmark hos den norske Mot Dag-gruppe og dens dynamiske leder Erling Falk.

Mot Dag var et uafhængigt kommunistisk blad, udgivet af en gruppe med et endnu stærkere elitepræg end Mondegruppen, men også med større politisk indflydelse, idet den en overgang havde været en selvstændig faktor i det norske kommunistparti. (Ved en enkelt lejlighed havde den tilmed ført direkte tosidede forhandlinger med Komintern (28)). Mot Dag arbejdede for en enhedslinie i den socialistiske bevægelse. Under kampen mod "højre-afvigelsen" gik Mot Dag ud af det norske kommunistparti og var efter 1929 en partiuafhængig gruppe. Erling Falk var interesseret i, at der også i andre lande skulle udvikles Mot Dag-lignende grupper, men Mot Dag mente ikke, at dette kunne nytte med Mondegruppen i København, fordi Broby "trods sine mange overordentlige værdifulde egenskaber savnede enkelte af de kvaliteter som en leder måtte have" (29).

Men da sprængningen af Mondegruppen var en realitet, ændrede Erling Falk, som hele tiden havde haft kontakt med Broby, holdning, og Gunnar Røse fra Mot Dag-gruppen opholdt sig i sommeren 1932 i flere måneder i København for at lære folkene omkring Broby "motdagistiske" organisationsprincipper (30).

Resultatet blev, at Broby Johansen skulle starte et nyt tidsskrift, Frem, som skulle videreføre linien fra det "gamle" Monde. Udover støtten fra Norge inddrog han også kræfter uden for sin egen kreds, nemlig DKPs tidligere faglige sekretær Einar Nielsen. Han havde på dette tidspunkt været ekskluderet af DKP i et år og valgte nu at samarbejde med Fremgruppen. Det var en sejr for Frem, at det

lykkedes at knytte denne tidligere fremtrædende DKP-er til sig. Einar Nielsen var en usædvanlig personlighed. Han var snedker af fag, og allerede som lærling havde han omkring 1920 været med i den radikaliserede lærlingebevægelse. Udover faglige spørgsmål var han optaget af Lenins imperialismeteorier og arbejderbevægelsens historie (31). Dertil kom, at han var en kendt faglig person med gode kontakter til fagbevægelsen.

I september 1932 udkom det første nummer af Frem med Broby Johansen og Einar Nielsen som redaktører. Gruppen lagde hårdt ud med at præsentere sig som "den gamle Mondegruppe", og udfordringen blev ikke mindre af, at Frem var i besiddelse af en kopi af Plans abonnementskartotek, således at det nye blad kunne udsendes til alle Plans abonnenter. Tilmed gjorde de krav på at være de rette arvtagere af Mondetraditionen (32)!

Dette tog Plan til genmæle mod i en polemisk artikel, hvori det hed, at udviklingen mod "en renere politisk linie" i Mondegruppen tydsynlig ikke havde passet de mere individualistisk indstillede medlemmer. Polemikken blev suppleret med personlige angreb på Broby Johansen i tidens politiske jargon, men efter et par indlæg og modindlæg døde debatten hen, og de to blade udkom sideløbende uden at beskæftige sig med hinanden (33).

Plan havde i polemikken beskyldt Broby Johansen for at hænge fast i 20-ernes mere bohèmeagtige indstilling, men den redaktionelle linie i Frem viste snart, at denne kritik var forkert. Frem tog fra første nummer hovedsageligt politiske, økonomiske og sociale emner op. De tilbagevendende temaer var kampen mod fascismen, udviklingen i Sovjetunionen og arbejderklassens stilling under kapitalismen. Einar Nielsen startede en serie om arbejderbevægelsens historie i Danmark.

Synsvinklerne på stoffet var nye sammenlignet med Plan, for Frem åbnede sine spalter for de holdninger, som de internationale kommunistiske oppositioner stod for. Også dette var et resultat af forbindelsen til Mot Dag, idet den norske gruppe efter bruddet med Komintern var gået i samarbejde med Brandler og var blevet optaget som observatør i den internationale "højre"-kommunistiske opposition, IVKO. Dette betød naturligvis, at analyserne af Tyskland og

Sovjetunionen var præget af synspunkter, som hentede sin inspiration fra det tyske KPO. Frem nøjedes dog ikke med at orientere sig snarest efter KPO. Bladet trykte f.eks. en aktuel kommentar af Trotskij om situationen i Tyskland i 1932. Anledningen hertil var Trotskij besøg i København i november samme år. Bladet trykte også en artikel af pænner Brockway, der var formand for det engelske Independent Labour Party, ILP. ILP hørte blandt de organisationer, som stod bag 2. og 3. internationale. Her spillede forbindelsen til KPO og ILKO en rolle, idet KPO søgte at etablere et bredt internationalt samarbejde, der bl.a. skulle omfatte ILP.

Først og fremmest var det dog samarbejdet med Mot Dag, som betød noget ved oprettelsen af Frem. Per Kirstein har siden fortalt, at alle omkring Frem var påvirket af nordmændene i stil, journalistik og holdning: "Det vil sige, at man prøvede at holde sig på en venstreorienteret, ikke-partistyrret linie, klart afgrænset fra den dominerende socialdemokratisme og kommunisme (34)."

Frem har dog næppe været så fasttømret som den norske gruppe. Eksempelvis gik der et halvt år, inden Frem trykte en programerklæring, og den var tilmed ret kortfattet. Den beskæftigede sig med de hovedproblemer, som var anledningen til bruddet med Plan, dvs. spørgsmålet om forholdet mellem partiet og arbejderklassen og spørgsmålet om hvilke principper, der skulle lægges til grund for enhedsarbejdet.

Programmet tog afstand fra såvel den socialdemokratiske som den kommunistiske organisationsopfattelse: "Ingen enkelt gruppe inden for arbejderbevægelsen kan kræve eller hævde monopol på at repræsentere klassen. Vi mener, at den af den socialdemokratiske arbejderbevægelse skabte og af kommunisterne overtagne opfattelse: at arbejderklassens frigørelse må være funktionærernes værk har sin andel i den nuværende katastrofe for Vesteuropas arbejderbevægelse..." Dermed satte programmet spørgsmålstegn ved den ufejlbarlighed, som Komintern påberåbte sig: "Der er ingen grund til at tvivle om, at Vesteuropas arbejderklasse vil finde former og organisationer til at gennemføre en til slut sejrrig kamp mod det kapitalistiske system, som den russiske arbejderklasse fandt sine i sovjetterne (som er skabt af den russiske arbejderklasse imod også de klogeste føreres

vilje: bolschevikkerne var i 1905 og indtil Lenins tilbagekomst til Petrograd i 1917 mod sovjetterne) (35)".

Eksemplet med, at bolschevikkerne først baserede deres strategi på sovjetterne efter Lenins tilbagekomst i 1917, viser at programmets forfattere var velbevandrede i den russiske revolutions historie og var i stand til at se bagom den kommunistiske bevægelses egen historieskrivning. Forfatterne ville med programmet endnu en gang forklare bruddet i Mondegruppen, men i betragtning af, at der nu var gået næsten et år, må det siges at være en svaghed, at programmet hang fast i den forgangne strid. Dette fremstår så meget desto klarere, når man betænker at programmet offentliggjordes ca. to måneder efter Hitlers magtovertagelse i Tyskland. På den baggrund er det meget abstrakt og siger intet konkret om kampen mod fascismen og intet om kampen mod krisen og arbejdsløsheden. Men det udmærker sig ved at være en teoretisk tilbagevisning af DKPs ultra-venstrelinie, samt en kritik af både socialdemokraters og kommunisters manglende vilje til at indgå i enhedsarbejde i kampen mod fascismen.

DKPs politik blev ikke taget op, hverken i programmet eller i bladets artikler. Udviklingen kunne nok ellers give anledning til diskussion. Kort efter at Frem var begyndt at udkomme blev situationen for DKP helt ændret. Tidligere havde det været et ubetydeligt parti uden chancer for at blive repræsenteret i folketinget, men ved folketingsvalget i efteråret 1932 fik det sit parlamentariske "gennembrud" med to mandater.

DKP var endnu så rodfæstet i Komintern-traditionen, at folketingsrepræsentationen i sig selv ikke var noget mål, men de to mandater var udtryk for, at partiet var kommet ud af den isolerede situation, og det styrkede fremdriften for DKP på andre områder. Mærkeligt nok blev DKPs "gennembrud" slet ikke behandlet i Frem, og det ikke blev diskuteret, hvorledes man skulle forholde sig til det parti, man nyligt havde afbrudt samarbejdet med. DKP-erne må naturligt nok have set de politiske gevinster som det bedste bevis på, at udbrydergruppen ikke havde ret i deres kritik. Frem undlod at tage dette problem op.

Frem koncentrerede sig om de internationale problemer, og et af de dominerende temaer var kampen mod fascismen. Det blev behandlet i

FREM

Hitlers Frihedsbaal og den kommende Verdensbrand

Det fascistiske diktatur er indført i Tyskland. Det fascistiske statskup som består i sammenslutningen af statens magtapparat med det fascistiske parti, har fundet sted. Tyskland er nu hvor Italien var 1922. Selvfølgelig, at regeringen tænkte omfatter andre reaktionære kredse ændrer intet ved denne hændelse. Og saa Mussolinis første regering var en koalitionsregering af alle reaktionære grupper.

„Valget“ er ikke andet end en løst af Mussolinis første valg efter de kendte balkanmetoder. Det har som eneste opgave at udtale en blanketildning på ubestemt tid for diktaturet.

Den praktiske opgave som ligger for er opløsning og tilintetgørelse af alle den klassebevægelse arbejderbevægelse positioner af enhver art. Opfattes fascisternes som prætorianergarde for kapitalistklassen i en periode, hvor dennes magt er truet af proletariets og fascisternes egentlige funktion at alene disse ned. Der er her intet mærkeligt eller opsigtsvækkende.

Situationen

Manden det gøres paa er derimod højst sensationel. Fascismens udvikling saavel i Italien som i Tyskland har været præget af et uafsluttende talent for reklame og teatralisk virkning. Det kunde i og for sig være tiltrækkende at henføre til de gamle væremærker: sortklædte og hageborset, men det har sin interesse, fordi i bevegelsens grundlag at konstatere dette dominerende træk.

Mens nationalsocialisternes bibel, Hitlers „Mein Kampf“ efter fra a til e er et mægtigtvækkende sammensurium af misforstaaende domme og vrøvl, forlorn fransologi og opstemt slæmhed, er de sider, hvorpaa han behandler agitation, saglige, klare, kyniske. Hans historiske diagnose er lige saa geniale virkningsfuld som den er fantastisk taabelig: som de tyske skolere havde vundet 1870 skyldes nederlaget 1918 de jødiske marxisternes dolkeslag i ryggen paa den tyske hær. Den sidste sære bekyndningerne overfor deres ofre i de sidste dage er for en logisk betragtning, fuldstændt taler de til.

Umiddelbart efter magtovertagelsen og „nationalisering“ af politiet gennemgik kommunisterne hovedkvarteret. Det har tidligere været gennemgaaet, været besat af politiet i 1921. De mindre afslører det sig pludselig som en middelalderlig reverborg. De fotografier, som har været offentliggjort virker desillusionerende: Ikke saa meget som et hjørne af en tapetdør eller en lem i gulvet. De underjordiske gange til alle sider viser der sig at have været mange til opnaa under rigdagen. Her i København gaar en fra destruktionsanstalten til Frederiksborg hospital. Her som der ligger der værnemænd i dem.

Efter at sådane er tiltrækkende i operer, og alle Berlin O. M. - mennesker i fantasier over, hvad der kan være foretaget i Katakomben, meddelte det, at der er fundet dokumenter med planer om at forgifte brønden og dræbe agtværdige mænd.

Nr. 6 Marts 1933 35 Øre

Frem, marts 1933, med Broby Johansens forudsigelse af den kommende verdenskrig. Samme måned vurderede det kommunistiske Plan, at Hitlers magtovertagelse havde banet vejen for en socialistisk revolution i Tyskland.

næsten alle numre og fik en endnu mere fremtrædende plads efter Hitlers magtovertagelse og nederlaget for den tyske arbejderbevægelse.

I denne sag lykkedes det med vægt for Frem at blive et modstykke til DKP. Frem kunne præsentere synspunkter som afgørende adskilte sig fra den gængse opfattelse i DKP, takket være kontakten via Mot Dag til det tyske KPO. KPO havde en langt mere realistisk opfattelse af fascismen end Komintern. Komintern anså Hitler for et fænomen, som hurtigt ville bryde sammen p.g.r.a. indre modsætninger, hvis nazismen fik lov til at komme til magten. Desuden havde de kommunistiske tilhængere vanskeligt ved at skelne, hvem der var arbejderbevægelsens virkelige fjende, fordi Komintern samtidig karakteriserede socialdemokraterne som "socialfascister". I modsætning hertil havde Thalheimer med udgangspunkt i Marx' studier af bonapartismen i Frankrig påvist, at fascismen var det "åbne kapitalistiske diktatur", og han havde advaret om, at hvis nazismen én gang var kommet

til magten ville den ikke "af sig selv gå rabundus". Tværtimod ville det blive værre i Tyskland end i Italien (hvor fascisterne allerede havde magten) (36). KPO støttede Thalheimers opfattelse og agiterede for en samlet forsvarskamp i arbejderbevægelsen mod fascismen (37).

Disse synspunkter gjorde sig også gældende i Frem, der på et tidligt tidspunkt advarede mod at undervurdere Hitlers magtovertagelse. I marts 1933 forudså Broby Johansen, at nazisterne med rigsdagsbranden havde taget det første skridt mod 2. verdenskrig (38). Endvidere kritiserede han, at socialdemokraterne og kommunisterne med deres politik havde umuliggjort, at Tysklands arbejderklasse kunne rejses til kamp mod Hitlerdiktaturet. I de følgende numre berettede Frem om den nazistiske terror, og i majnummeret bragtes en redegørelse fra KPO om den kommunistiske oppositions politik i Tyskland (39).

I modsætning hertil kan nævnes, at Plan i sit martsnummer i overensstemmelse med Kominterns linie udtrykte tilfredshed med, at Hitler havde omstyrtet Weimarrepublikken. Plan mente, at Hitlers magtovertagelse var et afgørende gennembrud for kampen for en socialistisk rådsrepublik. Fængslingen af de kommunistiske ledere i Tyskland var ifølge artiklen ikke afgørende, for som Plan skrev: "19 mill. industriarbejdere kan ikke i længden holdes nede (40)". Denne artikel viser, at Plan ikke havde forstået situationen i Tyskland. Dertil kom, at Plan ganske enkelt ikke var velinformeret om den seneste udvikling. KPDs ledelse havde i sidste øjeblik før nazisterne overtog magten opfordret til enhedsaktion sammen med Socialdemokratiets ledelse "mod den fascistiske kontrarevolution" (som det f.eks. blev udtrykt i en rundskrivelse fra Hamburg 6. februar) (41). Men dette anede Plan-folkene øjensynlig ikke noget om.

Dette eksempel viser, at der ikke kun var tale om politiske forskelle mellem Plan og Frem. Der var også en forskel i kvalitet. Under Edv. Heibergs ledelse ændrede Plan karakter. De mere indgående politiske analyser gled ud til fordel for en tom gentagelse af de officielle holdninger i Komintern. Bladet blev i stedet brugt til sekteriske, personlige angreb på "afvigere", ekskluderede osv. Først og fremmest blev det et kulturelt blad, og det kulturelle stof er siden blevet meget berømmet. Det blev skrevet af bl.a. Hans Kirk og

Hans Scherfig, der søgte at provokere den offentlige moral. Dybest set bestod dette af barnligheder og studentikost pjat, såsom finge-rede interviews, opdigtede artikler osv., men det kan ikke nægtes, at der stod bløst om Plan, fordi den provokerende stil resulterede i nogle retssager.

I modsætning hertil var Frem et politisk blad, hvor betydende spørgsmål blev taget op til analyse og debat. Dette blev suppleret med artikler om kulturelle emner. Der var således også tale om en uenighed om, hvilken type blad, socialistiske intellektuelle skulle lægge kræfterne i. Plan spillede på sensationen, hvorimod Frem-folkene skabte et blad til diskussion af socialistisk politik og strategi.

Emigranthjælpearbejdet og Informationsgruppen

De danske bidrag i Frem var signeret af Broby Johansen og Einar Nielsen, hvorimod man intet hører til de unge polit'ere i hele første årgang af bladet. Der kan ikke peges på nogen særlig årsag hertil, men der opstod vist nok snart en vis irritation hos Boserup og Kirstein over Brobys egenrådige ledelse, uden at der kan peges på reelle politiske uenigheder (1). De følte, at Broby var for meget journalist og for lidt politiker, men nogen egentlig modsætning nåede det ikke at udvikle sig til, fordi de tre unge blev hvirvlet ind i nye opgaver, da de tyske emigranter begyndte at strømme til Danmark.

Efter rigsdagsbranden i Tyskland startede nazisterne en systematisk forfølgelse og fængsling af de ledende kræfter i den tyske arbejderbevægelse, og allerede i foråret 1933 begyndte de første emigranter at komme til Danmark. Blandt disse var også oppositionelle kommunister, som blev forfulgt af nazisterne på linie med kommunister og socialdemokrater. I maj måned arrangerede Frem et møde med KPO-emigranten Peter Stein, der gjorde det muligt på nært hold at få indblik i problemerne for den kommunistiske opposition i Tyskland. Peter Stein talte på mødet om årsagerne til arbejderbevægelsens nederlag i Tyskland og mente, at hovedskylden for nederlaget måtte tilskrives de socialdemokratiske ledere. Også det tyske kommu-

nistparti havde sin del af ansvaret, fordi det med teorien om socialfascismen havde isoleret sig fra de socialdemokratiske arbejdere. I stedet pegede han på enhedspolitikken. Peter Stein sagde, at før Komintern og KPD indrømmede deres fejl, kunne de ikke genoprette tilliden hos masserne (2).

Under sit ophold inspirerede han en kreds omkring Einar Nielsen til at udbrede KPOs synspunkter i Danmark, og kort tid efter kom en duplikeret pjece "Den tyske kommunistiske opposition om den politiske udvikling i Tyskland", hvor synspunkterne fra mødet i maj blev fulgt op. Pjecen var en oversættelse af en artikel fra KPO (3). Det

Hvad de tyske emigranter flygtede fra: "Det overlades til hver enkelt arrestant at tænke over, hvorfor han er i koncentrationslejr. Her gives der ham mulighed for at ændre sin indstilling til folk og fædreland i overensstemmelse med grundlaget for det nationalsocialistiske folkefællesskab, eller hvis det betyder mere for den enkelte, at dø for Marx' eller Lenins 2. eller 3. jødeinternationale" (Fra straffereglementet for KZ Esterwegen, 1933)

danske forord, som var skrevet af Einar Nielsen, forklarede, at det var pjecens formål at korrigere den officielle version om, at det tyske kommunistparti skulle være på sejrrig fremmarch. Tværtimod skulle kampen mod nazismen først "genrejses". Forsøget på at udbrede KPOs synspunkter blev dog ikke fulgt op. Peter Stein rejste videre til Sverige (4), og Einar Nielsen fortsatte med at arbejde i Frem.

Flere emigranter kom imidlertid sydfra. De tyske emigranter var ikke nogen homogen gruppe. De var opdelt efter politiske og religiøse opfattelser og bragte deres politiske og personlige modsætninger med sig i eksil. Det var yderligere et problem, at emigranterne ikke var særlig velkomne i de lande, de emigrerede til. Et land som Danmark havde i forvejen en vældig arbejdsløshed, og regeringen ønskede ikke, at emigranterne skulle belaste arbejdsmarkedet yderligere. Også politiske hensyn spillede ind. Danske socialdemokrater havde alt andet end varme følelser til overs for tyske kommunister, som indtil for få måneder siden havde karakteriseret deres tyske socialdemokratiske partifæller som nazismens "tvilling". Omvendt havde tyske socialdemokrater beskyldt kommunisterne for "Kozis" (en sammentrækning af "Kommunisten" og "Nazis"). Situationens alvor neddæmpede dog disse modsætninger, og bortset fra enkelte tilfælde respekterede regeringen, at de tyske flygtninge var rejst fra Tyskland af politiske grunde, og at det for mange ville betyde den visse død, hvis de blev sendt tilbage.

Emigranterne fik kun lov at bo i Danmark på særdeles strenge vilkår. De fik en opholdstilladelse, som skulle forlænges hver tredje måned, de måtte ikke tage arbejde, og de skulle helst have nogle danskere, som kunne stå inde for dem. Mange emigranter måtte i de første år hutle sig igennem. Hvis de ikke havde fast bopæl, måtte de sove på sofaen hos forskellige kammerater et par dage af gangen. Hvis de ikke havde penge til mad, kunne de spise middag på omgang hos partifæller. Enhver form for politisk virksomhed var udvisningsgrund.

For medlemmer af de store politiske partier eller af de religiøse samfund var problemet endda ikke så stort. Den socialdemokratiske hjælpeorganisation Matteottikomiteen, og den tilsvarende kommunisti-

ske Røde Hjælp, tog sig af hver deres partifæller. På samme måde tog det mosaiske trossamfund i Danmark sig af de jødiske flygtninge. Anderledes forholdt det sig for medlemmerne af de små politiske grupperinger på venstrefløj, trotskisterne, brandlerianerne, SAP-erne (fra det uafhængige socialdemokrati) o.s.v. Medlemmerne fra disse organisationer kunne ikke henvende sig noget steds, da der ikke fandtes tilsvarende organisationer i Danmark. Peter Stein, der var KPO-er, henvendte sig til Frem i mangel på anden kontakt og blev herigennem indlogeret hos Ester og Mogens Boserup, som boede på Alekistevej i Vanløse (5).

Den stadige strøm af emigranter sydfra betød nye impulser. I oktober 1933 var Heinrich Brandler i Danmark på vej til Sverige og Norge. Han var efter nazisternes magtovertagelse flygtet til Frankrig, men var nu i Skandinavien for at diskutere med det svenske Socialistiska Partiet, som havde brudt med IVKO. Desuden skulle han forhandle med Mot Dag (6). Under sit ophold i Danmark traf han folkene omkring Frem, Broby Johansen og Einar Nielsen. Men han traf også Mogens Boserup, som blev inspireret af ham, omend der ikke var enighed mellem dem på alle punkter. Specielt mente Mogens Boserup, at Brandler alt for stærkt understregede, at KPO skulle være en kommunistisk opposition (7). Desuden hang Brandler stadig fast i de tyske fraktionsstridigheder med dens "Zentrismus, Links- und Rechts-opportunismus" (8), hvilket næppe har været Boserups stil.

Boserup havde allerede huset nogle emigranter, bl.a. den føromtalt Peter Stein, samt Georg Jungclas, en trotskist fra Hamburg, som senere kom til spille en rolle i Danmark. I forbindelse med Brandlers besøg blev det aftalt, at Boserup skulle være fast kontakt i Danmark for KPO-emigranter. Det er klart, at Brandler ikke har forestillet sig, at tre unge polit'ere skulle kunne udgøre en egentlig politisk kontakt til KPO, men de kunne hjælpe emigranterne, som havde brug for selv det mindste halmstrå i det land, de kom til.

Ester og Mogens Boserup ydede både før og efter dette tidspunkt en enestående indsats for emigranterne. Man må ikke glemme, at langt de fleste var flygtet over hals og hoved fra Tyskland, og kom til et land, hvor de ikke talte sproget. Der var meningsfæller som skulle advares om, at Gestapo var ved at optrevle en ny modstandsgruppe.

Der var ofte en familie, som mistede sin forsørger, og der skulle tænkes på tøj m.m. til efterladte børn. Endnu - snart et halvt århundrede senere - er Mogens Boserups indsats for de revolutionære tyske flygtninge legendarisk blandt tidligere emigranter og meningsfæller, og han er blevet hyldet af dem for sin "internationalistiske holdning" i kampen for socialismen (9). Takket være en solid familiebaggrund (Mogens Boserups far var en velhavende grosserer i Fakse) var det muligt at yde emigranterne hjælp og husly.

Mogens Boserup har siden selv fortalt, at det, der først og fremmest gjorde indtryk ved mødet med Brandler (og senere med Thalheimer), var, at de repræsenterede en intellektuel åbenhed og indsigt, samtidig med at de forfægtede traditionen fra oktoberrevolutionen og fra Kominterns første år (10). Det var holdninger, som ikke længere fandtes i den kommunistiske bevægelse. Hele det politiske og intellektuelle miljø i Sovjetunionen (og dermed også i Komintern) var blevet fuldstændig forandret, hvad der siden hen er blevet beskrevet af historikeren Alec Nove på denne måde: "Enhver der kan russisk kan selv konstatere denne forandring, blot ved at læse artikler i lærde tidsskrifter om social-økonomiske emner trykt i 1929 og sammenligne dem med, hvad der blev trykt i f.eks. 1932. Mellem disse to tidspunkter blev al seriøs kritik ikke blot umulig, men artiklerne blev i stigende grad udtryk for himmelråbende påstande om strålende resultater, og for beskyldninger mod virkelige eller påstående afvigere om, at de var agenter for fremmede magter (11)". Denne udvikling var Mogens Boserup og Per Kirstein selv blevet ofre for i Mondegruppen, og det fascinerende ved mødet med KPO-erne var, at der her var tale om kommunister, som internationalt kæmpede den samme kamp, som de herhjemme var inddraget i.

Mogens Boserups holdning til emigrantarbejdet var funderet på en usekterisk opfattelse, som var atypisk for tiden og som gjorde et stort indtryk på tyskerne. I en artikel i 1934 angreb han DKP for at have en sekterisk holdning til det anti-fascistiske arbejde, fordi partiet ikke ville medvirke til enhedsaktioner. Med henvisning til en protestaktion mod, at Holland ville sende nogle emigranter tilbage til Tyskland, rettede Mogens Boserup denne kritik mod DKP: "Det kommunistiske parti holdt sig fuldstændig passiv, nægtede først

valdeles at omtale sagen og gav først længe efter sin tilslutning, endda yderst betinget." Om grunden til dette skrev Boserup, at det skyldtes "frygten for at tilslutte sig en aktion, som er sat i gang af andre end partiet selv, hvortil i dette tilfælde kommer, at det ikke drejede sig om overgreb mod kommunister, men mod medlemmer af det tyske socialistiske arbejderparti (12)".

Herefter fulgte Boserups konklusion, som også var princippet for det hjælpearbejde, han selv satte i værk: "Det er imidlertid givet, at det kommunistiske parti ikke vil være i stand til at sætte en virkelig protestaktion mod Hitlerfascismen i gang med mindre man lader denne protest gælde ikke blot kommunistiske ofre for terroren, men alle antifascister (13)".

Nogle emigranter blev i Danmark, medens andre rejste videre. De første KPO-ere, som kom i kontakt med Boserup efter Brandlers besøg, var brødrene Herbert og Kurt Isert, maskinarbejdere fra Hamburg, som måtte flygte i december 1933. Omkring dem opstod efterhånden en gruppe af KPO-emigranter. De første som knyttede sig til gruppen var bogbinder Hans Richter og hans danskfødte kone Inga. De havde forladt Jena allerede i juni 1933 og var legalt rejst til Danmark for at bo hos hendes familie (14). Sammen med brødrene Isert gik de nu i gang med at samle andre emigranter. Den mest fremtrædende blandt disse var Fritz Schreiter, som havde været borgmester i Zschachwitz, en lille by i nærheden af Dresden. Desuden kom Peter Simon, kaldet IVKO-Peter (fra Breslau), Martin Langer, Paul Dietrich (fra Stuttgart), kemigraf Werner Bitter (fra Leipzig), og andre hvis navne er gået i glemmebogen, enten fordi de rejste tilbage til Tyskland eller fordi de kun var på gennemrejse. De fleste var ufaglærte arbejdere eller lærlinge. I 1934 var der opbygget en KPO-emigrantgruppe på en halv snes medlemmer, der regelmæssigt holdt møder og havde formel kontakt til gruppen omkring Boserup (15). Gennemsnitsalderen i gruppen var ca. 25, med den 33-årige Schreiter som den ældste og den kun 18-årige Martin Langer som den yngste.

Med emigrantarbejdet havde Boserup og Kirstein fået opgaver, som definitivt bragte dem ud af det kulturpolitiske miljø, Monde og Frem havde været udtryk for. Nogenlunde samtidig med at brødrene Isert kom til Danmark i december 1933 trådte Boserup og Kirsteins gruppe

frem under navnet Hjelpekomiteen for Tysklands kommunistiske Opposition. At danne en egentlig komité var gavnligt i forhold til de danske myndigheder, når emigranterne skulle hjælpes. "Hjelpekomiteen" tog del i debatten om forholdene i Tyskland ved at udsende en duplikeret publikation, som indeholdt artiklen "Årsagerne til den tyske arbejderklasses nederlag", hvor situationen i Tyskland blev analyseret med udgangspunkt i KPOs opfattelse. Denne artikel var som de fleste større bidrag fra gruppens side skrevet af Mogens Boserup.

KPO-emigrantgruppen og Hjelpekomiteen støttede hinanden og holdt regelmæssige møder, hvor problemer i den internationale arbejderbevægelse blev diskuteret. Emigrantgruppen var en del af KPO og fik materialer fra IVKOs kontor i Paris, enten direkte eller via Boserup (16). Møderne og diskussionerne med de mere erfarne KPO-medlemmer havde en befordrende effekt på Hjelpekomiteen, som snart begyndte at inddrage andre emner, der lå uden for hjælpearbejdets rammer, og gruppen begyndte at udgive pjecer om emner, som ikke kun drejede sig om Tyskland.

Det, som først og fremmest vakte opmærksomhed i den internationale arbejderbevægelse i foråret 1934, var kampen mod fascismen i Østrig, der formede sig som et militært opgør mellem socialdemokrater og fascister. Præsident Dolfuss havde gennemført et statskup, der skulle føre landet i fascistisk retning, men socialdemokrater og kommunister havde sammen sat sig til modværge, da det socialdemokratiske Schutzbund skulle afvæbnes. Især kampene omkring Wien, hvor arbejderkvarterer blev beskudt af regeringstropper, fik stor politisk betydning, på trods af at kampene endte i nederlag for den østrigske arbejderbevægelse. Begivenhederne viste, at det ikke behøvede at gå som i Tyskland og at det var muligt for socialdemokrater og kommunister at kæmpe sammen. Splittelsen kunne altså neddæmpes under indtryk af den aktuelle fare.

Mogens Boserup tog begivenhederne i Østrig op i en pjece, hvor de principielle spørgsmål blev diskuteret (17). Han fremhævede det østrigske eksempel, uden at overvurdere det. Specielt Socialdemokratiet havde været for tilbageholdende i modstanden mod fascismen, og derfor var partiet ikke forberedt, da konfrontationen kom. Derfor, fortsatte Boserup, måtte kampen ende i nederlag for arbejderbe-

vægelsen. Alligevel kunne man uddrage vigtige erfaringer af begivenhederne: de østrigske arbejdere havde holdt stand i fire dage trods ugunstige betingelser, og dette måtte virke opflammende på revolutionære arbejdere andre steder. Hvilken kraft ville der ikke være til stede, hvis ledelsen havde været revolutionær og ikke reformistisk?

I april 1934 tog gruppen konsekvensen af at den beskæftigede sig med mere end hjælpearbejdet og begyndte at udgive et politisk tidskrift, Information. Det første nummer kaldtes nr. 4 (idet de tre pjecer som gruppen allerede havde udgivet, blev talt med i nummerringen). Begivenhederne i Østrig og de spørgsmål, Mogens Boserup rejste, har utvivlsomt være medvirkende til mere offensivt at fremføre KPOs synspunkter i Danmark, og specielt til at agitere for KPOs opfattelse af enhedsarbejdet.

For gruppen aktualiserede det endnu en gang diskussionen om årsagerne til den tyske arbejderbevægelses katastrofale nederlag året før. I artiklen "Hvad er enhedsfront? Hvordan bringes den i stand" i det første regulære nummer af Information pegede Mogens Boserup på, at en af de vigtigste forklaringer på nederlaget i Tyskland havde været den manglende forståelse for enhedsarbejdet. Han kritiserede kommunisterne for netop ikke at have ført enhedspolitik og socialdemokraterne for ikke at have arbejdet seriøst på at overvinde splittelsen i arbejderbevægelsen (18).

Disse synspunkter lå i forlængelse af, hvad der havde været skrevet i den programatiske artikel i Frem om, at ingen enkelt gruppe i arbejderbevægelsen kunne have monopol på at repræsentere hele arbejderklassen.

Mogens Boserup fulgte nu dette synspunkt op og skrev, at der ikke var hold i socialdemokraternes påstand om, at fascismens fremmarch kunne være hindret, hvis det kommunistiske parti ikke havde eksisteret. Netop erfaringerne fra Østrig modbeviste dette. Her var det lykkedes fascisterne at gennemføre en magtovertagelse på trods af, at arbejderklassen ikke var nær så splittet som i Tyskland, idet der kun var et lille kommunistparti, medens Socialdemokratiet var helt dominerende. Forklaringen skulle da også findes et andet sted: "For at hindre fascismens fremtrængen er arbejderklassens samling i ét parti (...) ikke nødvendigt, hertil kræves blot, at arbejderne i de

Mai 1934

for at gå ind i et nærmere samarbejde. Til deres store skuffelse lykkedes det ikke (20). I stedet bevægede han sig bort fra sine tidligere synspunkter, hvilket bl.a. fremgik af en artikel, han skrev i Frem i foråret 1934 om overenskomstssituationen. Denne overenskomst blev præget af konfrontationer mellem strejkende og politi, fordi søfolkene gennem en kommunistisk ledet overenskomststridig strejke protesterede mod en forlængelse af uændrede overenskomster og mod den centralisering af fagbevægelsen, der var en følge af Kanslergadeforliget. Einar Nielsen skrev i den pågældende artikel, at man burde vurdere overenskomstresultatet positivt og se det i sammenhæng med Socialdemokratiets øvrige politik, som havde givet arbejderklassen visse sociale og økonomiske fordele.

Ved samme lejlighed kritiserede han RFO for at modarbejde enhed i fagbevægelsen (21), men han gjorde det uden at diskutere, hvad man så i stedet skulle gøre for at skabe et alternativ til den socialdemokratiske linie i fagbevægelsen. Reelt blev artiklen derfor en støtte til det socialdemokratiske argument om, at revolutionært fagligt arbejde er splittende.

I oppositionelle kredse var man klar over, at dette måtte blive Einar Nielsens farvel til revolutionær politik (22). Heller ikke Informationsgruppen kunne støtte hans synspunkter. Tværtimod var gruppen kritisk overfor Socialdemokratiets kompromiser med borgerskabet ved Kanslergadeforliget og i de efterfølgende politiske forlig: nok havde de haft til formål at vinde øjeblikkelige fordele for de dårligst stillede og for de arbejdsløse, men det var gennemført på bekostning af de arbejdere, der var i arbejde. Som helhed havde den socialdemokratiske krisepolitik ikke formået at afpresse de besiddende noget væsentligt bidrag til at bære de byrder, som krisen pålagde arbejderne (23). Gruppen pegede videre på, at den førte politik havde resulteret i lockout-loven af 1933, forligsmandsloven af 1934 og loven om tvungen voldgift. Gruppen karakteriserede det som en "studehandel med borgerskabet" der havde haft som konsekvens, at regeringen skulle hindre enhver selvstændig aktion i arbejderklassen og søge at umyndiggøre fagbevægelsen: "Den ødelæggelse af fagforeningerne som kamporganisationer, som Socialdemokratiets regeringspolitik fører med sig, er en ødelæggelse af arbejder-

nes eneste sikre værn mod fascismen (24)".

De statslige økonomiske indgreb, regeringen foretog, stillede Informationsgruppen sig også negativt overfor. Gruppen advarede mod Socialdemokratiets statsinterventionistiske kriseprogram. Det havde, skrev gruppen, til hensigt at lede tanken hen på planøkonomi og socialistisk opbygning, men disse såkaldte "socialiseringsprojekter" (sukkerordningen, statsforanstaltninger overfor skibsfarten osv.) var utilslørede statstilskud til kapitalisterne. Samme holdning havde gruppen til Valutacentralen. Denne "socialistiske landvinding" havde blot ført til højere forbrugerpriser og ansporet fabrikkerne til rationaliseringer, for som Information konkluderede: "Socialdemokratiet vil lette krisen, ikke ved at kaste byrder over på kapitalistklassen, men ved at støtte kapitalisterne og så håbe på, at disse vil føle sig foranlediget til at sætte produktionen i gang igen... Med denne besynderlige teori om indirekte "klassekamp", har man samtidig fundet en begrundelse for, at der (selvfølgelig i arbejdernes interesse) må opretholdes "ro og orden", dvs. at den direkte klassekamp, den faglige kamp, forhindres gennem tvungen voldgift, mægtingslov osv. (25)."

Med denne holdning i Informationsgruppen var der tydelig afstand mellem deres og Einar Nielsens synspunkter. Formodningen om, at Einar Nielsen var ved at glide væk fra de oppositionelle grupper, viste sig at være rigtig. Kort efter trak han sig ud af Frem og meldte sig ind i Socialdemokratiet nogenlunde samtidig med, at han blev sekretær i Snedkerforbundet. Dermed bragte han sig ud af det politiske tomrum, han havde befundet sig i siden eksklusionen af DKP i 1931. Han gjorde hurtigt karriere i fagbevægelsen og Socialdemokratiet. Han blev leder af Matteotti-fonden og senere næstformand i De samvirkende Fagforbund med arbejdsret og internationale arbejdsmarkedsforhold som speciale.

Desværre må det tilføjes, at han i sin karriere faldt de ideer i ryggen, han som ung havde kæmpet for. Eksempelvis blev han under augustoprøret i 1943 udsendt af DsF for at slå proteststrejkerne i Odense ned for at sikre samarbejdspolitikken med den tyske besættelsesmagt (26). Einar Nielsen holdt dog fast ved sit gamle venskab med kredsen omkring Boserup og var medvirkende til, at Matteotti-fonden

senere støttede KPO-emigranterne, men politisk splittet var han. Da han døde alt for tidligt i 1965, var der ingen som mindedes, at her forsvandt en af de kendte skikkelser fra den revolutionære bevægelses første bevægede år. DKP betragtede ham som en forræder, Socialdemokratiet tav om hans fortid (27).

Information og den kommunistiske bevægelse

Forklaringen på Informationsgruppens hurtige politiske udvikling var dens egen ihærdige indsats. I 1935 - et år efter stiftelsen - kom Mogens Boserup med følgende redegørelse: "Gruppen begyndte (...) uden enhver forbindelse med arbejderbevægelsen. Vor eneste mulighed for under disse omstændigheder at skaffe os ørenlyd var at udgive et blad, som ved en fanatisk saglighed kunne skaffe os de rette forbindelser, foreløbig i en ret snæver kreds (1)." Ihærdighed, saglighed og realisme var, hvad der prægede gruppens arbejde. Den mødtes normalt en gang om ugen, omkring studiekredsarbejde eller for at diskutere artikler til bladet (2). Gruppen kaldte sig ikke noget stort og prangende. Det tidligere navn, Hjælpekomiteen, gled i baggrunden. Man udgav bladet Information med undertitlen "Tidsskrift for kommunistisk politik" og kaldte sig i beskedenhed for Informationsgruppen.

Blandt nærtstående kaldtes den for Boserupgruppen, da man udmærket godt vidste, at Mogens og Ester Boserup var de drivende kræfter. Mogens Boserup var helt klar over gruppens situation: "Det gælder for os om at komme ud over det standpunkt, at vi er en lille sekt, ved at arbejde påbegyndes af de folk, som har virkelig kendskab til arbejderklassens problemer og som kan tale med autoritet til arbejderne (3)."

Kontakter til arbejderne havde gruppen ikke i starten. I første omgang rekrutteredes nogle nye medlemmer på én gang, bl.a. Svend Laursen, Torben Kirstein (Per Kirsteins yngre bror), H.P. Kyhl og Grethe Hoppe, hovedparten studerende. Informationsgruppen benyttede her samme rekrutteringspolitik, som Mondegruppen i sin tid havde benyttet, nemlig i ét ryk at optage en større gruppe nye medlemmer. Medlemmernes sociale baggrund begrænsede på forhånd opgaverne. Stu-

denterpolitik var et af de områder, hvor det var muligt at arbejde. De ældste medlemmer havde været virksomme i studenterpolitiske sammenhænge siden Mondegruppens tid, og dette blev videreført. Gruppens aktivitet blev kommenteret i et internt cirkulære fra september 1934 til den kommunistiske studenterfraktion, hvori kommunistiske studenter anbefalede at være på vagt over for Brandler-, Reich- og Trottskijtilhængere, "som ofte slår sig sammen (4)".

Gruppens medlemmer lagde desuden kræfter i Sovjetunionens Venner, der var en DKP-frontorganisation. Også her var deres aktivitet af et omfang, der gjorde det nødvendigt for DKP direkte at advare mod at samarbejde med brandlerianere (5). Endelig - og vigtigst - udgav gruppen Information, som nu udkom regelmæssigt hver anden måned.

Som omtalt beskæftigede bladet sig med aktuelle spørgsmål såsom enhedsfronten og regeringens politik, men hovedemnet var den kommunistiske bevægelse og Kominterns politik. Information fulgte nøje udviklingen og observerede meget tidligt - allerede i september 1934 - at der var ved at ske en ændring i den kommunistiske bevægelses taktik i retning af folkefrontspolitikken. Bladet registrerede, at det franske kommunistpartis kongres i sommeren 1934 havde vedtaget en samarbejdspolitik med det franske socialistparti, og at den samme drejning kunne spores i Tyskland, England, Østrig, Belgien og Italien. Den nye linie indebar først og fremmest et samarbejde mellem kommunister og socialdemokrater, hvilket gruppen naturligvis hilste velkommen: "Vendingen er en sejr for de opfattelser, som den kommunistiske opposition lige siden 1928 har kæmpet for, og er derfor et vigtigt skridt på vej til genskabelsen af den kommunistiske bevægelses enhed (6)." Bladet mente dog, at det var utilladeligt, at kommunistpartierne samtidig var gået med på at afholde sig fra kritik af den reformistiske politik: "Dette er for høj en pris for enhedsfrontens tilvejebringelse", og bladet så derfor en fare for, at den kommunistiske bevægelse skulle glide ud i "opportunistiske udartninger". Bladet kom også ind på det danske kommunistiske partis holdning til den nye udvikling: DKP havde afskaffet socialfascismebegrebet og neddæmpet RFO-politikken, uden at der havde været ført en intern diskussion i partiet. Problemet måtte løses ved åben selvkritik, da det ville øge DKPs anseelse.

Udviklingen i DKP og i den kommunistiske bevægelse behandledes i flere numre af Information og blev taget op på ny i en større analyse i forbindelse med Kominterns 7. verdenskongres i sommeren 1935. Information konstaterede, at beslutningerne på den forrige verdenskongres i 1928 havde kastet partierne ud i "uandede vanskeligheder". Kommunisterne havde, efter bladets mening, kun fået et fåtal af de socialistiske arbejdere i tale. I Danmark havde RFO ikke haft indflydelse på én eneste betydelig strejke. Kommunisterne var blevet isoleret i fagforeningerne, og de havde undervurderet fascismen. Gruppen mente derfor, at "kongressens hovedbegivenhed var, at hele denne politik fordømtes på det skarpeste, og at kongressen besluttede at fortsætte ad den vej, som er påbegyndt i de sidste 1 1/2 år, indledet med enhedsfronten i Frankrig (7)." Bladet mindede dernæst om, at den nye kurs var i overensstemmelse med, hvad den kommunistiske opposition havde krævet. Dog stillede man sig skeptisk til at folkefrontspolitikken skulle omfatte ikke blot arbejderpartierne men også radikale, borgerlige partier, for i så fald kunne folkefrontspolitikken ikke effektivt bekæmpe fascismen. Trods disse betænkeligheder vurderede gruppen 7. verdenskongres positivt, fordi det måtte være muligt at lægge vægt på arbejderne selvstændige aktioner og derved undgå parlamentarisk samarbejde med borgerskabet. Kongressen kunne derfor blive "indledningen til en ny og fremgangsrig æra for den kommunistiske verdensbevægelse (8)."

Denne analyse af Kominterns 7. verdenskongres og folkefrontspolitikken er modsætningsfyldt. Information hæftede sig flere gange ved, at folkefrontspolitikken på afgørende punkter var i overensstemmelse med den kommunistiske oppositions politik. En sådan tilfredshed er forståelig. Men artiklens forfatter gik let hen over, at der på kongressen ikke førtes tilbunds gående diskussioner om ultra-venstreliniens fejltagelser, på trods af den megen fordømmelse. Bladet nøjedes med at konstatere dette, uden selv at sammenfatte, hvad den kommunistiske bevægelse kunne have lært af den forgangne periodes nederlag. Bladet lagde i den grad vægt på, at den kommunistiske opposition endelig havde "fået ret", at problemerne i folkefrontspolitikken blev nedtonet, på trods af at bladet selv opridsede nogle af disse problemer.

En del af forklaringen på denne vurdering af folkefrontspolitikken må søges i, at Informationgruppen - i lighed med det tyske KPO - mente, at Sovjetunionens overordnede politiske mål fortsat var verdensrevolutionen, og at dette var garantien for Kominterns politik. Først to år senere ændredes denne holdning, idet IVKO under den spanske borgerkrig åbent karakteriserede Kominterns politik som "et forræderi mod kommunismen (9)." Det skal dog tilføjes, at IVKO allerede kort efter 7. verdenskongres udtrykte bekymring for, om Komintern var ved at forlade "kommunismens grundprincipper (10)", men den positive vurdering, som også findes i Information, må forklares med, at brandlerianerne lagde stor vægt på Kominterns øjensynlige politiske indrømmelser overfor KPO.

DKP følte sig hurtigt foranlediget til at tage til genmøde mod Information. Det skete i første omgang i en artikel i Kommunistisk Tidsskrift, "Marodører" (11), hvis niveau stod i skærende kontrast til den saglige stil i Information. Bladet indledte sit angreb på Informationgruppen med denne bredside: "Fra tid til anden har renegater og andet affald, der er blevet tilbage på vejen efter den kommunistiske bevægelses fremmarch, forsøgt at danne særlige, såkaldte "venstre-socialdemokratiske" eller "venstre-kommunistiske" grupper. Disse har altid stillet sig som hovedopgave at skabe forvirring i arbejderbevægelsen og efter bedste evne at svække de kommunistiske partier for at gavne Socialdemokratiet." Ifølge Kommunistisk Tidsskrift var disse strømninger i Danmark repræsenteret af "den såkaldte forfatter" Broby Johansen, "den faglige renegat" Einar Nielsen og "tugtemester" Mogens Boserup, som beskyldtes for at lade "sit åndelige lys ose over den faglige situation."

DKP mente, at Information kritiserede Socialdemokratiet på skråt med det formål, at det skulle "skaffe dem indpas hos revolutionære arbejdere". Desuden blev gruppen angrebet for at have en mekanisk og utilstrækkelig forklaring på Socialdemokratiets styrke i arbejderklassen. Informations kritik af RFO-politikken afviste Kommunistisk Tidsskrift ved blot at henvise til, at de kommunistiske partier altid havde gået ind for enhedsfront, og at Informationgruppen i øvrigt var løbet sur i vigtige marxistiske grundbegreber. Hvad angik holdningen til RFO, blev Information beskyldt for blot at gentage,

hvad socialdemokrater allerede havde kritiseret DKP for. Følgelig burde det ikke lykkes for gruppen at sprede sin ideologi i den revolutionære bevægelse, og hindre de arbejdende masser i at tilslutte sig DKP.

DKP gjorde sig således store anstrengelser for at mistænkeliggøre Informationgruppen, men det blev gjort uden at tage stilling til den kritik, som gruppen havde rejst. F.eks. blev den meget centrale artikel "Hvad er enhedsfront?" slet ikke nævnt i Kommunistisk Tidsskrifts artikel. Angrebene blev fulgt op i Plan, som fortsatte mistænkeliggørelsen. Plan omtalte gruppen som en "lille flok studenter med en vis Boserup i spidsen", der arbejdede på at "undergrave tilliden til de revolutionære organisationer her i Danmark." Om Mogens Boserup hed det hos Plan: "Hr. Boserup er den mest fremragende type, vi har på de akademikere, der nærmer sig arbejderklassen udefra og føler sig kompetent til at optræde som rådgivere... det er den slags golde intellektuelle, der har læst meget og intet forstået (12)."

Det voldte ikke Information store vanskeligheder at svare på angrebene, og her demonstrerede gruppen påny sit indgående kendskab til den politiske udvikling i Komintern (13). Gruppen gjorde opmærksom på, at artiklen "Marodører", trods de mange angreb indeholdt den første indrømmelse af, at betegnelsen "socialfascist" som karakteristik af socialdemokrater var forkert. Dette hilste gruppen naturligvis med glæde, men måden, det blev gjort på, var gruppen kritisk overfor. Gruppen gjorde også opmærksom på, at RFO-politikken var under afvikling, men man kritiserede fremgangsmåden, fordi DKP afviklede i "dølgsmål".

Information påpegede endvidere, at det var forkert at sætte brandlerianerne i bås med trotskister og med Broby Johansen. Informationgruppen gjorde opmærksom på, at brandlerianerne ikke delte disse to fløjes opfattelse om, at der var en sammenhæng mellem folkefrontspolitikken og Sovjetunionens ændrede udenrigspolitik (som bl.a. indebar en tilnærmelse til Frankrig): "Det er jo indlysende, at enhedsfronten i Frankrig ikke tjener det franske borgerskabs interesser, men tværtimod i uhyre grad styrker arbejderklassens kampkraft overfor bourgeoisiet." Frem for alt var det vigtigt for

gruppen at afvise den mistænkeliggørelse, som DKP havde skabt: "Vi ser det tværtimod som vor opgave at bidrage til en fuldstændig udryddelse af Socialdemokratiets indflydelse i arbejderklassen... Det er vort hovedformål at bidrage til skabelsen af et stærkt kommunistisk parti i Danmark. Forudsætningen herfor er imidlertid, at de svagheder som i dag hæmmer det kommunistiske parti, ryddes til side og vi ønsker at bidrage vort hertil". Informationgruppen tænkte her på en eller anden form for samarbejde med DKP, for i samme forbindelse mindede gruppen om, at det tyske kommunistparti for nylig havde afsluttet en overenskomst med KPO.

Kommunistisk Tidsskrift affejede denne opfordring til samarbejde i svarartiklen "Den fornærmede Boserup", som ikke kom ind på ét eneste af de politiske spørgsmål, diskussionen drejede sig om (14). Mogens Boserup omtaltes konsekvent som "student Boserup". Han beskyldtes for at ville "luske" sig ind i partikredse ved at gentage "den selvkritik som partiet og dets ledende instanser i forvejen havde øvet." Også sagen om skotøjsarbejderne blev endnu en gang trukket frem. På disse angreb svarede Information kort, at DKP søgte at slippe uden om en saglig diskussion, og at Kommunistisk Tidsskrift havde givet en løgnagtig fremstilling af Boserups rolle i skotøjsarbejderstriden.

Man kan undre sig over, at Information ikke uddybede, hvad Kommunistisk Tidsskrift skrev om at gentage den selvkritik, som DKP allerede selv havde øvet. Men gruppen har måske ønsket at holde en lav profil i tilfælde af, at der skulle blive mulighed for forhandling om optagelse i DKP, i lighed med de forhandlinger som på samme tid foregik mellem KPO og det tyske parti (15).

Informationgruppens holdning til DKP var dog helt klar: trods alle uenigheder mente gruppen, at DKP var det eneste politiske parti, der kunne forsvare arbejderklassens interesser. Ved folketingsvalget i efteråret 1935 opfordrede Information i en helsides valgudtalelse til at stemme kommunistisk og dermed vende sig mod "socialdemokratisk kohandel". Gruppen skrev i udtalelsen, at det kommunistiske parti nok havde begået mange alvorlige fejl, "men det forandrer ikke den kendsgerning, at det er det eneste parti, som står på den revolutionære klassekamps grund og er beredt til at forsvare arbejder-

klassens interesser. Enhver kommunistisk stemme er derfor en protest mod kohandelen med borgerskabet, mod regeringens svindebinding af fagforeningerne, for klassekampen og for den proletariske revolution (16)."

Valget gav DKP en stemmefremgang på 10.000 stemmer, men det var ikke nok til at give fremgang i mandater, så samlet var valget en skuffelse. Information mente, at dette måtte forklares med, at DKP havde isoleret sig i de sidste par år og ikke havde taget revolutionær stilling til valgets hovedproblem, valutareguleringen. En selvkritisk diskussion var derfor endnu en gang Informations forslag til, hvorledes DKP skulle løse problemerne: "Partiets manglende evne til at tage selvstændig stilling til de aktuelle danske klassekampsspørgsmål understreger nødvendigheden af en dybtgående kritisk diskussion om partiets opgaver og taktik (17)."

Trods al åbenhed fra Informationgruppens side vedblev DKP dog at være lige afvisende. I et brev fra maj 1935 karakteriserede DKP gruppens medlemmer som "åbentlyst kontrarevolutionære" (18), og senere hed det om dem i Arbejderbladet, at "de opsamler alt affald, som partiet skaffer sig af med... De virker med en række falske tal og citater, med forvrængninger og personlige angreb" (19). Forholdet til DKP var dog ikke mere spændt, end at et af gruppens medlemmer, Torben Kirstein, kunne melde sig ind i DKU uden at blive nægtet optagelse. Han ønskede at deltage i mere regulært politisk arbejde end det, Informationgruppen kunne byde på.

Information og den faglige politik

Informationgruppen havde vist sig i stand til at tage den politiske diskussion op og havde demonstreret, at det teoretiske fundament og den konkrete viden om aktuelle og principielle spørgsmål på flere punkter var større end hos DKP. På trods af denne overlegenhed var det dog DKP og ikke Informationgruppen, der havde fremgang. Nok skrev Informationgruppen overbevisende om fagforeningsarbejdet, at RFO-politikken ikke havde medvirket til nogle sejre for arbejderne, men ikke desto mindre havde DKP skabt sig en slags parallel til "gennembruddet" i folketinget ved at få fodfæste i en række fagfore-

ninger. I Søfyrerbødernes Forbund havde kommunisterne ligefrem fået formandsposten og overtaget ledelsen. Man kan derfor ikke se bort fra, at årene 1932-35 stod som succesfulde for DKPs ledelse også på det faglige område, på trods af ultra-venstreliniens sekteriske følger.

Overfor disse synlige resultater stod Informationgruppens teoretiske kritik. Men teoretisk kritik alene løser ikke problemet. Det må derfor have stået stadig klarere for gruppen, at kun en selvstændig politik i arbejderklassen ville kunne ændre dette og gøre KPO-tendensen til et virkeligt alternativ til DKPs politik. Gruppens bestræbelser gik ud på, at nå ud over det studentermiljø, den var udsprunget af. Gennem bladarbejdet lykkedes det allerede i anden halvdel af 1934 at skaffe nye medlemmer med mere direkte tilknytning til arbejderkredse, hvilket var med til at give bladet en drejning så det ikke udelukkende bragte teoretisk anlagte artikler.

En af disse nye var Carl Heinrich Petersen, der fra september 1934 skrev en fast "Faglig oversigt" i hvert nummer. I disse oversigter kritiseredes Socialdemokratiets klassesamarbejdspolitik i overenskomstssituationerne og samtidig bragtes løbende orientering om udviklingen i det oppositionelle faglige arbejde. Information lagde her især vægt på nødvendigheden af en bred oppositionslinie og pegede på, at der måtte skabes et samarbejde mellem alle de kræfter, der var i opposition til den socialdemokratiske politik. Derfor kritiseredes RFO-grupperne for at være en slags kommunistiske fagforeningsfraktioner og for at være et "hurra- og resolutionsapparat" for DKP (1). Ligeledes kritiseredes DKP for at rette hadefulde angreb på alle oppositionelle grupper, som ikke var tilsluttet RFO. Som eksempel nævntes, at RFO og de oppositionelle for nylig tilsammen havde haft flertal ved generalforsamlingen i Smedenes Afd. 17, men at socialdemokraterne alligevel fik deres kandidat valgt, fordi RFO ikke ville samarbejde med den brede opposition, og det på trods af at RFO-kandidaten fik færre stemmer end den brede oppositions kandidat (2).

Carl Heinrich Petersen var på dette tidspunkt 19 år og netop udlært cigarmager fra Viborg. Her var han i sin læretid blevet inspireret af den tidligere syndikalistleder, Chr. Christensen, som

han havde truffet ved møder. Han var herefter begyndt at interessere sig for de oppositionelle faglige synspunkter (3). Carl Heinrich Petersen var på dette tidspunkt medlem af DSU, men meldte sig ud i 1934 og sendte begrundelsen herfor til Arbejderbladet, som trykte hans brev. Informationgruppen sendte ham et nummer af bladet, og herigennem kom et samarbejde i stand. Carl Heinrich Petersen var den første arbejder i gruppen, og han gav bladet en ny dimension, idet hans faglige artikler blev talerør for de forskellige brede faglige oppositionsgrupper og opsummerede deres aktiviteter. Carl Heinrich Petersen begyndte at skrive sine oversigter på et meget belejligt tidspunkt, hvor de brede faglige oppositionsgruppers indflydelse voksede, idet der uden for København var startet et samarbejde mellem alle oppositionelle, som udviklede sig til en oppositionsbewægelse. Politisk lå den nye bevægelse på linie med RFO, men den fremtrådte usekterisk. Den fik navnet Oktoberbevægelsen (efter en konference i oktober 1934), og snart udplacerede den RFO fuldstændig, idet de kommunistiske faglige folk lagde deres kræfter her i stedet. Information støttede Oktoberbevægelsen, og bladet fik en vigtig funktion over for de oppositionsgrupper, som deltog.

Samarbejdet med Carl Heinrich Petersen førte til, at gruppen snart fik direkte kontakt med Chr. Christensen. Chr. Christensen var i midten af 30-erne stadig en kendt person, hvis navn umiddelbart blev forbundet med den syndikalistiske Fagoppositionens Sammenslutning fra årene 1910-20. Han havde stået i spidsen for syndikalisterne, havde siddet 21 måneder i fængsel for politisk virksomhed, og havde været fortaler for sammenslutningen af den syndikalistiske og kommunistiske bevægelse i 1921. Han havde været medlem af det kommunistiske parti i en kort periode, men fordi han fysisk og psykisk var knækket af fængselsopholdet, trak han sig ud af politisk arbejde og bosatte sig i Sejs ved Silkeborg, hvor han hutlede sig igennem på et lille husmandssted.

I begyndelsen af 30-erne begyndte han at engagere sig i politik påny og søgte at arbejde inden for DKP. Det stod dog snart klart, at han med sin syndikalistiske baggrund ikke kunne genoptages i det kommunistiske parti, så i stedet koncentrerede han sig om at styrke forskellige grupper af oppositionelle arbejdere, hvorved han også

kom med til Oktoberkonferencen i København. Ved den lejlighed sørgede Carl Heinrich Petersen for at arrangere et møde mellem Chr. Christensen og Informationsgruppen (4). Det resulterede i en aftale om nærmere samarbejde, og i det følgende nummer af Information skrev Chr. Christensen en artikel om Oktoberkonferencen.

At det overhovedet var muligt for en håndfuld studenter at få et samarbejde i stand med en så kendt person fra den revolutionære bevægelse må have været betragtet som et vældigt fremskridt, men det betød samtidig, at Boserupgruppen blev konfronteret med syndikalismen, som er udsprunget af en anden politisk tradition end Kominterntraditionen.

Syndikalismen er en selvstændig politisk og ideologisk retning som især gjorde sig gældende i den tidlige arbejderbevægelse. Den opstod i Frankrig i slutningen af det 19. århundrede og var endnu under 1. verdenskrig den eneste store oppositionsbewægelse mod Socialdemokratiet. Syndikalismens hovedidé var, at den rene og hensynsløse klassekamp måtte genoplives, efter at den var blevet "forfalsket af faglig og politisk reformisme". Som instrument for denne kamp så syndikalisterne fagbevægelsen, som de ønskede at give "et nyt revolutionært indhold". Fagbevægelsen skulle stille sig i spidsen for en kamp, der skulle omstyrte det kapitalistiske samfund gennem generalstrejke. Syndikalisterne forkastede den parlamentariske politik, fordi erfaringerne fra Socialdemokratierne viste, at den førte til "opportunisme". Arbejderne skulle i stedet koncentrere sig om den faglige kamp og om at ændre fagforeningerne, således at de kunne leve op til de nye kampformer.

I modsætning til brandlerianerne var syndikalisterne således ikke vokset frem i opposition til den kommunistiske bevægelses officielle politik. Syndikalisternes storhedsperiode i Danmark lå forud for Kominterns dannelse. Den variant af syndikalismen, som havde præget Fagoppositionens Sammenslutning, var en såkaldt "revolutionær syndikalisme", påvirket af den amerikanske faglige sammenslutning Industrial Workers of the World (IWW), der var marxistisk inspireret. Den revolutionære syndikalisme var bl.a. mindre afvisende overfor parlamentsarbejde end den anarkistisk inspirerede syndikalisme.

I lighed med den øvrige arbejderbevægelse havde heller ikke syndi-

kalisterne været upåvirkede af den russiske revolution og af Kominterns opfordring til alle revolutionære arbejdere om at samles i en ny internationale. Chr. Christensen havde i 1921 i en artikelserie i Solidaritet om "Moskva og syndikalismen" tilsluttet sig den kommunistiske bevægelses grundopfattelser: den materialistiske historieopfattelse, klassekampteorien, den kommunistiske utopi og proletariats diktatur (5). Dermed havde han argumenteret for, at det revolutionære arbejde måtte fortsætte inden for Kominterns rammer.

I 1934-35 fremhævede Chr. Christensen, at han stadig stod på disse standpunkter. Tydeligst kom dette frem, efter at Arbejderbladet havde angrebet ham for at have anarkosyndikalistiske tendenser (6). Chr. Christensen tilbageviste beskyldningerne og henviste til, at den syndikalisme, han repræsenterede, stod på "den revolutionære klassekamps" grund og var blevet anerkendt af Komintern i 1921. Han mindede om, at han uforbeholdent havde støttet Kominterns 21 optagelsesbetingelser, og at han i det faglige arbejde havde kæmpet for at opbygge en opposition i overensstemmelse med Profinterns faglige taktik fra 1921. Også ved andre lejligheder understregede Chr. Christensen, at han byggede på det samme ideologiske fundament som den kommunistiske bevægelse, og så sent som i foråret 1937 skrev han, at den "revolutionære syndikalisme" havde berøring med den videnskabelige marxisme, men ikke med Marx' politiske konklusioner (7).

Trods sin teoretiske tilslutning til Kominterns grundholdninger begyndte Chr. Christensen at samarbejde med grupper af "gamle" syndikalister, som stadig eksisterede. Det var nemlig ikke hele FS, der var gået med ind i DKP i 1921. Reelt var der sket en sprængning af FS, og de medlemmer, som ikke ønskede at gå ind i DKP, havde holdt sammen i småorganisationer (8), men deres indflydelse havde været svindende, fordi DKPs brede enhedspolitik i anden halvdel af 1920-erne havde gjort det vanskeligt for dem at optræde som selvstændig politisk faktor. Da DKP svingede om til ultra-venstrelinien i 1930-31, var situationen pludselig helt forandret. DKPs RFO-politik nedbrød mulighederne for enhedsarbejde i fagbevægelsen, og de syndikalister, som ti år forinden havde været skeptiske over for FSs sammenslutning med det kommunistiske parti, fik nu til fulde

deres skepsis bekræftet.

Et af de steder, hvor syndikalisterne også efter 1921 stod stærkt, var Skotøjsarbejdernes Fagforening i København. Her var det, at DKP under konflikten i 1931 stødte på den store modstand mod RFO-politikken, som førte til den interne strid i DKP (Einar Nielsens eksklusion og Monde-gruppens sprængning). Modstykket til RFO i Skotøjsarbejdernes Fagforening var den syndikalistisk inspirerede Skotøjsarbejdernes Fagklub. Et andet sted, hvor syndikalisterne havde stor indflydelse, var i Smedenens Afd. 17, hvor de markerede sig ved det formandsvalg, som Carl Heinrich Petersen skrev om i Informations "Faglige oversigt". Den syndikalistiske kandidat, som fik flere stemmer end RFO-kandidaten, var den gamle syndikalist Lauritz Hansen. Socialdemokraterne havde holdt ham af ude af fagforeningen i ti år, men nu var han blevet medlem påny og stillede op til formandsvalget, hvor han kunne samle flere stemmer end den kommunistiske kandidat (9). Disse eksempler viser, at syndikalisterne inden for enkelte fagområder kunne opvise større styrke end DKP. DKPs ultra-venstrelinie har tilmed hjulpet med til at styrke dem.

Hvorledes Chr. Christensen selv opfattede den politiske modsætning mellem kommunistisk teori og syndikalistisk praksis stod ikke ganske klart, da han begyndte at samarbejde med Informationsgruppen. For gruppen var det heller ikke noget umiddelbart problem, fordi Chr. Christensen frem for alt var det første store skridt i retning af at få forbindelse til revolutionært indstillede arbejdere. Samarbejdet med Chr. Christensen betød, at Information nu ikke blot var talerør for de partiuafhængige faglige grupper men også havde direkte forbindelse til dem.

Hvad angik Informations redaktionelle linie, var Chr. Christensen dog ikke nogen større gevinst, idet han ikke bidrog med konkret fagligt eller politisk stof. Chr. Christensen var en politisk personlighed og en oratorisk begavelse, men Chr. Christensens optræden på møder, selv i små forsamlinger, var præget af hans meget personlige stil: "Han deltog ikke i diskussionen, han holdt folketaler... (10)", og på samme måde var de fleste af hans artikler let genkendelige på grund af en svulstig og oratorisk stil.

I modsætning til Carl Heinrich Petersen, som skrev aktuelle fagli-

ge analyser, havde Chr. Christensen en forkærlighed for artikelserier af teoretisk eller direkte filosofisk tilsnit. I Information begyndte han en serie om "Demokrati og vold?" Den løb over seks numre, men blev aldrig afsluttet. Et andet emne var "Marxisme og marxister" (11). Gruppen var ikke alt for begejstret for hans lange serier, men på den anden side havde han "en næsten berusende tiltrækningskraft" (12), - så gruppen affandt sig med det. Carl Heinrich Petersen fortsatte med sine faglige artikler indtil slutningen af 1935. Herefter beskæftigede Information sig kun ved en enkelt lejlighed med faglige spørgsmål. Det var i en generel politisk analyse forud for overenskomstsituationen i 1936, hvor de oppositionelle kræfter i fagbevægelsen ikke blev inddraget (13).

De tyske emigranter havde ingen større andel i Informationsgruppens udvikling. Der var nok forbindelser mellem de to grupper, men - som Carl Heinrich Petersen har udtrykt det - hvedebrødsdagene mellem de to parter var forbi, da han kom ind i gruppen i anden halvdel af 1934: "KPO-emigranterne var mere organisations- og retningsfanatiske. De ældste af dem havde været med til at starte KPO (14)". Derfor så de med skepsis på, at Informationsgruppen samarbejdede med den tidligere syndikalistleder Chr. Christensen. Emigrantgruppens hovedopgave var det illegale arbejde i Tyskland, som de fik økonomisk hjælp til fra Informationsgruppen, ligesom de fik hjælp til det praktiske arbejde. Tyskernes vigtigste rolle i forhold til de danske brandlerianere var - stadig iflg. Carl Heinrich Petersen - at de lagde et disciplinerende pres på den danske gruppe.

Oppositionen i DKU (Metz-gruppen)

Ved årsskiftet 1934-35 var der uro i både DKP og Socialdemokratiet. Der herskede en oprørske stemning i begge partiers ungdomsorganisationer. I DKU var det en følge af den måde, partiledelsen havde gjort op med ultra-venstrelinien på. Omsvinget til folkefrontspolitikken skete i løbet af 1934, men uden at der var tale om, at partimedlemmerne på forhånd var inddraget i drøftelserne af problemerne i den hidtidige politik (1). Det førte til utilfredshed, og der kan ikke være tvivl om, at Informations diskussion af den politiske udvikling

i DKP har vundet genklang blandt kritiske medlemmer i parti og ungdomsforbund. Utilfredsheden i DKU var dog for intet at regne mod uroen i det socialdemokratiske ungdomsforbund, DSU. Her var der utilfredshed med, at partiets ledelse modsatte sig ethvert samarbejde med kommunisterne om fælles front mod fascismen. Dertil kom, at der var modstand mod, at den socialdemokratiske regering gennemførte et forbud mod uniformerede politiske korps, idet dette forbud også ramte DSUs eget "Ordensværn". Selve striden vil blive behandlet mere udførligt senere (se afsnittet "Uro i Socialdemokratiet"), men kort fortalt endte den med, at flere hundrede DSU-ere med tilknytning til Ordensværnet meldte sig ud af DSU eller blev ekskluderet, hvorefter de oprettede den anti-fascistiske kamporganisation "Alarm-gruppen".

Den sociale basis for DKU og DSU var nogenlunde den samme, nemlig lærlinge, arbejdsdrengene, cykelbude o.s.v. (2) Derfor fik DKU straks føling med de oppositionelle DSU-ere, og efter Alarm-gruppens dannelse førte DKU "uforpligtende forhandlinger" med gruppen om at oprette et antifascistisk beskyttelsesforbund (3). Disse forhandlinger endte uden resultat.

På grund af dette udviklede den almindelige uro i DKU i København sig til direkte opposition mod ledelsen. Især Celle 15 i Vanløse var meget utilfreds med de mislykkede forhandlinger og rettede en intern kritik mod ledelsen i en skrivelse "En vurdering af "Alarm-gruppens" udvikling og DKUs arbejde hermed". Den var underskrevet på Celle 15s vegne af Carl Metz og Svend Christensen (4), og gav DKUs ledelse ansvaret for, at Alarm-gruppen nu var i opløsning. Celle 15 mente, at DKUs ledelse havde været alt for tilbageholdende i forhandlingerne om beskyttelsesforbundet, fordi man frygtede, ikke at skulle få "den fulde og absolutte organisatoriske ledelse af en sådan overpartisk organisation."

Efter Celle 15s opfattelse bestod DSU-oppositionen af flere forskellige grupperinger, og ikke kun af Alarm-gruppen. Den mest betydende del af Alarm-gruppen var en faglig opposition, og på denne måde mente Celle 15, at man kunne bygge nogle "organiserede faglige fremstød" og dermed samle hele DSU-oppositionen om en faglig linie. Celle 15 mente, at DKUs ledelse ikke havde forstået dette og at Alarm-gruppen nu var ved at udvikle sig til en selvstændig politisk

retning, der lå mellem DKU og DSU. For at hindre, at Alarm-gruppen blev "bytte for centristiske og trotskistiske elementers bevidste arbejde", foreslog Celle 15, at man med henvisning til østrigske erfaringer skulle foreslå Alarm-gruppen kollektiv tilslutning til DKU og Komintern.

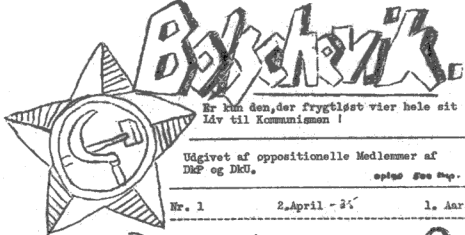
Celle 15s oplæg er dateret 12. marts 1935. DKUs ledelse reagerede omgående ved at indkalde til et møde, hvor kritikken blev sat på dagsordenen. Her blev den nedstemt, hvilket betød, at Celle 15 skulle trække den tilbage. Gruppen ville imidlertid ikke bøje sig for, at ledelsen ønskede at holde diskussionen nede "med dulgte trusler om eksklusioner". Gruppen mente, at tiden var inde til at markere den kritiske holdning og brød derfor partidisciplinen ved at udsende oplægget til grundorganisationerne. Følgen var, at Metz blev ekskluderet sammen med andre medlemmer af Celle 15. Samtidig ekskluderedes nogle medlemmer i DKPs Celle 36 (Brønshøj), som støttede Metz' kritik (5).

Oppositionen omkring Celle 15 tog herefter navnet "DKP/DKU-Oppositionen" og bestod i lang tid af medlemmer både i og uden for DKP og DKU. På nær Svend Christensen, som var stud. polit., var det arbejdere og arbejderungdom, som var med i Celle 15. Carl Metz selv hørte blandt de kendte DKU-ere. Han havde været medlem af DKU i syv år og bl.a. lagt sine kræfter i arbejdsløshedsarbejdet. I begyndelsen arbejdede han tæt sammen med Aksel Larsen og havde støttet ham i partikampen mod Thøgersen. Siden havde Metz været org.-leder i DKU og medlem af DKUs ledelse (6).

Metz var en handlingens mand. F.eks. deltog han i den berømte aktion i oktober 1931, hvor Aksel Larsen talte ved et protestmøde fra en robåd i Frederiksholms Kanal. Metz var den anden person i robåden og var altså sammen med Aksel Larsen med til at omgå politiets mødeforbud. I 1934 var Metz imidlertid ved at blive besværlig for DKU. Under en demonstration mod et møde, afholdt af Konservativ Ungdom på Langelands Plads, kom han i klammeri med KU-ere, og blev hængt ud på forsiden af KUs Kampblad som provokatør (7). Metz fik senere to måneders fængsel for sin voldsomme optræden. Hans advokat DKP-eren Robert Mikkelsen og DKPs sekretariat ønskede ikke at Metz' sag blev appelleret til landsretten, bl.a. fordi han var tysk stats-

borger. (At være udenlandsk statsborger blev i retssager af denne type betragtet som en skærpende omstændighed). Ligeledes kunne DKP ikke støtte, at Metz ville anlægge sag mod KUs Kampblad (8).

Allerede 14 dage efter Metz' eksklusion udsendte DKP/DKU-Oppositionen det første nummer af et duplikeret blad, Bolschevik, der gav en redegørelse for den politiske strid, der havde ført til

Er kun den, der frygtløst vier hele sit liv til Kommunismen!

Udgivet af oppositionelle Medlemmer af DKP og DKU. oplag 200 Kop.

Nr. 1 2. April - 3. 1. Aar

KENDER DU Bolschevik ?

"BOLSCHEWIK" blev i sin Tid udgivet af Partiets S. U.D. som et indreorganisatorisk Medlemsorgan - et positivt Led i Bestræbelserne paa at lede den praktiske Organisering af det politiske Massearbejde i S. Underdistrikt.

Ved at genoptage Udgivelsen af "BOLSCHEWIK" ønsker vi at føre Bladets Traditioner videre ud for hele Partiet og Ungdomsforbundet i hele København.

Partiets og Ungdomsforbundets sidste Konferencer har vist at Ledelsen i disse Organisationer ikke har været i Stand til at føre og lede en positiv Udgang af disse. Men at de har været Støderne over de enkelte Kammerater og Celler har kunnet udse deres Vrede over de daarlige Maade hvorpaa DKP og DKU er blevet ledet, mens OK og S.U.D. tager det til "Børrevoting" og kører videre paa den gamle Maade.

Dette vil naturligvis før eller senere medføre nye talrige Fraktionsdannelser i disse Organisationer. Det skal de være "Bolschewike" Opgave at søge at bekæmpe saadanne, at lede Oppositionen ind i et sundt Spor, at trække Hovedsagerne til Partiets Fejlsagte Polit og dermed daarlige Resultater snævel indadtil som uddat, op.

Vi beklager at vi trunget af Omsendighederne i dette Nummer kun gaa saa meget ind paa Personers Stilling i Partiet. Vi mener at vi herved har givet Kammeraterne et indtryk, at de ikke skal sluge alt rust som kommer angaaende enkelte oppositionelt indstillede Kammerater i Partiet. Vi vil derfor i Fremtiden søge at undgaa disse Personligheder, som ikke vil har rejst den Bureautræthed.

Mod det bolschevikiske Bureautræf

Bolschevik nr. 1 med det svulstige motto: "Bolschevik er kun den, der frygtløst vier hele sit liv til Kommunismen!"

eksklusionen. Først og fremmest fremhævede oppositionen, at partidemokratiet havde trange kår i DKP. Dernæst var der sagen om Alarm-gruppen, hvor Bolschevik skrev, at takket være DKUs politik var nu næsten 1.000 DSU-ere faldet hen i passivitet. Bladet mente, at problemet hang sammen med DKPs forkerte opfattelse af enhedsarbejdet. DKP burde have opgivet sin sekterske politik og i stedet have arbejdet for et enhedsarbejde med venstrefløjens i Socialdemokratiet (9). Endvidere følte Metz sig svigtet i retssagen efter demonstrationen på Langelands Plads.

Gruppen blev dog ikke kun hængende i den strid, der havde ført til eksklusionen. Også andre sider af DKPs politik blev taget op. Som

led i omsvinget til folkefrontspolitikken havde DKP i sommeren 1935 offentliggjort et nyt politisk manifest. Gruppen kritiserede det for at have sat kampen for det borgerlige demokrati i centrum: "Medens det tidligere gang på gang blev fastslået i partiets publikationer, at kampen mod det fascistiske diktatur ikke kunne føres som en kamp for det borgerlige demokrati, men kun som en kamp for det proletariske diktatur, skubbes i det nu udsendte manifest kampen for proletariatets diktatur ud i fremtiden, som noget, der en gang skal komme, medens den aktuelle opgave, der stilles for dagen, er kampen for forsvar og yderligere befæstelse af det borgerlige demokrati (10)". Bolschevik sammenlignede manifestet med de socialdemokratiske reformprogrammer fra førkrigsperioden og mente, at DKP i stedet burde have udarbejdet et aktionsprogram, der kunne "etablere en organisk levende forbindelse mellem kampen for de mindste, daglige, begrænsede forbedringer, reformkampen, og den revolutionære slutkamp, det vil sige klassekampen i et revolutionært perspektiv (11)."

Denne kritik er skrevet før folketingsvalget i efteråret 1935. Da det havde vist sig, at DKP ved valget nok fik 10.000 flere stemmer, men ikke flere mandater, skrev Bolschevik, at i betragtning af de forventninger, partimedlemmerne havde stillet til valget, måtte valgresultatet betragtes som et nederlag. Gruppen mente, at det skyldtes følgerne af de sidste års fejlslagne politik. Partiets tidligere sektarisme med "enhedsfront fra neden" og "socialfascismeteorien" havde betydet, at kommunisterne ikke var kommet i forbindelse med de venstreorienterede og oppositionelle dele af arbejderklassen: "(Partiet) indskrænkede sig til at kritisere de reformistiske pampere ved anvendelse af alle mulige slags skældsord, men det positive, daglige, utrættelige arbejde for selv de mindste forbedringer var der ikke noget af (12)."

Der var dog også mangler ved den nye politiske linie efter gruppens vurdering. Årsagen til den forkerte udvikling i DKP mente Bolschevik, at man skulle søge i den bureaukratisering, som var sket i Komintern. Den hindrede medlemmerne i at få indflydelse på den politiske linie: "Ledelsen af de enkelte kommunistiske partier overlades til personer, uden evne til selvstændig tænkning, hvis adkomst til at lede det kommunistiske parti ikke er begrundet i deres selv-

stændige indsats i arbejderbevægelsen i vedkommende land, men alene deri, at de er sikre og lydige tilhængere af den til enhver tid gældende linie i Komintern, og afholder sig fra om så blot at rejse en diskussion om dens rigtighed (13)."

Politisk opfattede gruppen omkring Metz sig som brandlerianere. Sammenlignet med Informationsgruppen var Metzgruppen i meget højere grad en politisk gruppe forstået på den måde, at den umiddelbart kombinerede kritikken af DKP med en alternativ politisk linie. Informationsgruppen leverede ganske vist politiske analyser, båret af større indsigt og viden, men Metzgruppen havde sin styrke ved at bestå af revolutionært indstillede arbejdere og havde derved umiddelbart mulighed for at overvinde den isolation fra arbejderne, som var Informationsgruppens største problem. På den anden side var Metzgruppen præget af en organisationsfanatisme, som slet ikke kendetegnede Informationsgruppen, og denne begrænsning hos Metzgruppen skulle siden vise sig at blive en hindring for et samlet fremstød for KPO-synspunkterne i Danmark.

Hvorledes Metz har stiftet bekendtskab med de højrekommunistiske synspunkter vides ikke, men inspirationen er næppe kommet fra Informationsgruppen, som Metz ikke kendte noget særligt til før eksklusionen. Det er tænkeligt, at Metz har truffet nogle af emigranterne. De fattede ihvertfald omgående interesse for DKP/DKU-Oppositionen p.gr.a. dens overvægt af arbejdermedlemmer. Desuden var gruppen opstået på ganske samme måde, som KPO i sin tid i Tyskland. Gruppen selv følte også denne lighed, og i Bolschevik nr. 2 hed det, at brandlerianerne "dækker helt og fuldt vor stilling, og vi står på samme linie (14)."

Gruppen samarbejdede især med brødrene Isert og IVKO-Peter (Peter Simon). Brandler og Thalheimer var hver for sig i Danmark i 1935. Begge havde de møder med Metz, som havde deres store opmærksomhed, fordi gruppen måske kunne danne udgangspunkt for en arbejderpolitik i Danmark (15). Metz var på et tidspunkt interesseret i at blive medlem af det tyske KPO (han var jo selv tysk statsborger), men det blev ikke til noget. I stedet søgte emigranterne at støtte opbygningen af Metzgruppen. Det var især IVKO-Peter, der var aktivt engageret i dette. Som Torben Kirstein har udtrykt det: IVKO-Peter ville